

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b29306541>

DISSERTATIO
HISTORICO-MEDICA
DE
HELLEBORISMO
VETERVM

QUAM
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
AVCTORITATE
IN AVDITORIO MAIORI
D. XXVI. IUNII MDCCCXII

DEFENDET,

A V C T O R

SAMUEL HAHNEMANN

MEDICINAE ET CHIRVRGIAE DOCTOR

ACAD. MOGVNTIENSIS SCIENTIAR. UTILIVM
SOCIETATIS PHYS. M. D. ERLANG. ET SOCIET.
REGIAE OECONOM. QVAE LIPSIAE FLORET
SODALIS HONORARIVS

RESPONDENTE

FREDERICO HAHNEMANN

F I L I O

ART. LIB. MAG. ET MED. BACC.

L I P S I A E

IMPRESSIT CAROLVS TAVCHNITZ

PROLOGVS.

§. I. De Helleborismo Veterum, celebratissima illa operatione, qua medici antiqui maximam morborum chronicorum, sanatu difficillimorum, partem per (medicamenti atrociter efficacis) *Veratri albi* usum, artificiose institutum audaci consilio curare solebant et non raro, miraculi instar, radicitus extirpabant, dicere in animo est. Consideratu enim vero peridigna illa medendi ratio Veterum, eoque dignior, quo magis hodie summi illius medicamenti obsolevit usus, tum in univ-
sum, tum in diuturniorum morborum curatione, quam recentiores mirum quantum neglexerunt, *quaevis* medicamenta *cuius* morbo diuturniori opponendo. ^{a)}

^{a)} Ita *Ernst Horn*, Vicedirector medicus hospitii charitatis et, in collegio medico chirurgico apud Berolinenses, medicinae professor (*in Anfangsgründe der med. Klinik*, Th. II. Kap. 7.) *omnes omnino morbos chronicos*, si invaluerint, curandi, se non nisi *unam* methodum nosse fatetur, nempe debilitatem auferendo *per quaelibet* incitantia, vicissitudine indiscreta jugiter mutata (i e. nulla specificae singulorum medicaminum qualitatis, nulla

§. 2. In qua quidem oratione ita versabimur, ut primo in antiquitatem huius medicaminis et primordia usus inquiramus; deinde dispiciamus: an veratrum nostrum cum illa planta, helleborismis priscorum medicorum inserviente, conveniat; tum loca, ubi optimum olim crescere putaverint, quaeque signa bonitatis radici statuerint, indicemus; denique de usu veratri partim in univ^{er}sum, partim ad casus quotidianos, partim vero ad magnam curam, Helleborismum ipsum, agamus; ubi de aevo, quo is primo institutus et ad quae tempora continuatus fuerit, de anni tempore curationi aptissimo, de indicationi adversantibus, item, quibus morbis helleborismum adhibuerint, porro de praeparatione aegrotorum medicamentique, de eius forma, dosi et additamentis, postremo de regimine hominis post veratrum epotum exponemus, quibusque remediis mala et pericula, inter effectum medicamenti accidere solita, praeverterint et correxerint, ut cura et tuta et perfecta evaderet. Ad finem hellebori nigri apud Veteres medicamento breviter facturi sumus mentionem.

immensae varietatis morborum chronicorum ratione habita). Sic medici nostrae aetatis *rationales*, et medicamina et morbos misere confundendo et permiscendo, dum, per quidquid sit medicamenti, morbos quoslibet curare promittunt, nullos curant.

§. 3. In eruenda vero ista antiqua morborum curatione ad tempora tantum mediæ aevi adscendam, recentiorem veratri albi et hellebori nigri usum aliis relinquens tractandum.

Primordia hellebori medicaminis.

§. 4. Antiquissimis Graeciae temporibus, dum populus corpore quidem robustus, mente vero parum excultus, quando calamitatibus premeretur, vel morbis vexaretur, superstitione puerili et vano Deorum iratorum daemonumque timore trepidans, de amovendis calamitatibus minus, quam de explorando Deorum consilio, quis eventus mali impendentis, quive exitus futurus sit, sollicitus, a medicis vaticinia magis in morbis et praesagia de tempore crisis et convalescentiae vel denique mortis expectabat — his, inquam, temporibus medici in vatum potius quam sospitatorum (id est, virorum medicamine morbos fugantium) numero habebantur.

§. 5. Tunc fere nulla adhuc erat medicina, paucissima medicamenta.

§. 6. Attamen Veratrum album inter haec pauca invenitur et primum quasi locum obtinet, utpote tam efficacissimum quam antiquissimum remedium.

§. 7. Etenim circa annum, ante aeram nostram, millesimum et quingentesimum *Melampus* quidam, Amithaonis filius, primum in Pylo, deinde apud Archivos vates et medicus celeberrimus, Archaeorum regis Proeti filias, ob coelibatum ^{a)} amoris aestu percitas ^{b)} itaque mania vagabunda ^{c)} correptas, veratri albi potissimum usu, ^{d)} lacte nempe caprarum, veratro pastarum, quas eo purgari observaverat, restituisse fertur. ^{e)} Maximam inde famam planta haecce est adeptas.

§. 8. Recentioribus temporibus, primum *interpolatore* quodam Historiae plantarum *Theophrasti* auctore, ^{f)} deinde istius verba repente *Rufo Ephesio* ^{g)} et *Dioscoride*, ^{h)}

a) *Apollodor*, Biblioth. lib. II. Cap. 2.

b) *Avicenna*. lib. II. de medicamentis Simplicibus, Artic. Charbak Abiadh. (in Oper. Roma, 1593. Fol. p. 269.) his verbis: فوسوس من سدحبة لبنات فروطوس
testatur.

c) Vaccarum instar per nemora vagabantur.

d) *Galenus*. libro de atra bile, Cap. 7.

e) *C. Plinii sec.* Hist. nat. lib. XXV. Cap. 5. Sect. 21. quem, veratro albo pastas a *Melampode* capras (lac medicinale huic curae suppeditaturas) innuisse, inde licet judicare, quod addit: „nigro (elleboro) equi, boves, sues „necantur, itaque cavent id; cum candido vescantur.“

f) V. inferius in Nota ad §. 17.

g) In *Oribasii*, Collectorum medicinalium (Venet. ap. Ald. 8.) lib. VII. Cap. 27. p. 251.

h) *Mater. med.* lib. IV. Cap. 151.

haec cura *Melampodis* ad helleborum nigrum est relata, qui inde sit *Melampodium* appellatus. Sed falsum hoc esse, ⁱ⁾ paucis ostendamus.

§. 9. Non hic moror, ut pro me militet, testimonium *Herodoti*, a quo curam Proeti filiarum *per veratrum album* narratam esse, *Sprengelius*, gravissimus alioquin rei medicae historiographus, adfirmat, sed perperam. ^{k)}

§. 10. Iam vero antiquissimis Graeciae temporibus nullum aliud medicamentum evacuans medicis, tunc adhuc tironibus, notum fuisse videtur, ideoque nullum aliud a *Melampode* ad curam illam adhiberi potuisse, praeter eam plantam, quae iam *veratrum album* nominatur; atque propterea etiam etiam ab ipsis non nisi simplici vocabulo: *Helleborus*, κατ' ἐξοχὴν est appellata; quasi dicerent *Evacuans* (*Purgans*) illud unicum et notissimum. ^{l)}

ⁱ⁾ Id quod iam suspicatus est *I. H. Schulze* in Diss. de Elleborismis Veterum p. 3. 4. (Halae, 1717. 4.)

^{k)} Geschichte d. Arzneikunde, Th. I. p. 121. *Herodoti* locus, quem citat (lib. IX. Cap. 33) nil aliud refert, nisi: „Melampodem ab Archivis conductum esse praemio, ut mulieres archaeas mania correptas sanaret, sed ipsum dimidium regni pro sostro postulasse, tandemque impetrasse.“ Ne verbo quidem *Herodotus* meminit, quo remedio a *Melampode* sint curatae.

^{l)} Vox simplex *Hellebori*, vomitorii illius tunc unici et universalis notissimi, diutino usu, antiquitus tam

§. 11. Sed progressu temporis, et, si recte video, paullo post *Hippocratis*, Heraclidis filii, aetatem, altero quodam medicamine evacuante invento, medici, qui tunc erant, nomen, ab antiquissimi illius, hucusque unici *Purgantis* (Hellebori) nomine mutuatum, novae huic plantae purgatrici applicuisse videntur, adiuncto ad distinctionem verbo: *nigri*; quasi dicerent: *Purgans* (helleborum) ^{m)} *nigrum*. Atque sic *hellebori nigri*, utpote serius inventae plantae appellationem natam esse, plus quam vero simile est.

§. Quod quidem ita esse, ex eo elucet, quod nullus scriptorum ante Olympiadam centesimam existat, qui hellebori nigri injiciat mentionem, quippe nondum reperti, vel, quod idem est, nondum in usum adhibiti, ⁿ⁾ nullusque eorum circa

late patebat, ut ad operationem ipsam transferretur et vomitionem ipsam significaret interdum. Sic *Hippocrates* (Sect. IV. Aph. 13.) πρὸς τοὺς ἐλλεβόρους etc. „Ad vomitiones“, inquit, „ante potionem (medicamenti), praeparandi sunt difficulter vomentes humectatione corporis per uberiora nutrimenta et requiem“.

^{m)} Utrumque dicebatur: helleborus et helleborum.

ⁿ⁾ Coacae praenotiones, quae *Hippocratis* nomine veniunt, Archaismis tam refertae et stylo tam duro, rudi, aspero et abrupto conscriptae sunt, ut a *Grimmio*, in versionis germanicae indice (B. II. pag. 568.) probabiliter pro iis habeantur scriptis, quae diu ante *Hippocratem* in templo *Aesculapii* Coo adservata fuisse dicebantur.

et ante hoc tempus, qui plantam, quae antiquitus unice (vomitioni) evacuationi inserviebat, ullo alio quam *nudo* Hellebori vocabulo appellet. ^{o)}

§. 13. Ita, ut in nota dixi, antiquissimi Coacarum praenotionum auctores, ita etiam *Ctesias*, ^{p)} *Hippocratis* fere coetaneus, aperte de veratro albo disserentes non nisi nuda voce hellebori utuntur. Praesertim autem in genuinis *Hippocratis* scriptis ^{q)} ne ullus quidem locus

In quo longe vetustissimo medicae artis monumento pluries quidem ἔλλεβόρου, radicis illius per vomitum purgatoriae (veratri albi) fit mentio (ut §. 311. 567 569. 570). — sed in omnibus his locis nusquam helleborus niger, quippe tunc temporis nondum, ut vero est simile, inventus (quemadmodum infra in hellebori nigri tractatione ostendetur) commemoratur nec usquam ad nomen ἔλλεβόρον vox λευκὸν additur, quum solus modo existeret.

^{o)} Ita *Galenus* (in Comment. ad Hippocr. Sect. V. aph. 1) ἔλλεβόρον λευκὸν, inquit, ἀπλῶς εἰώθασιν ὀνομάζειν ἔλλεβόρον, οὐχ, ὥσπερ τὸν μέλανα, μετὰ προσθήκης; „helleborum (album) simplici modo nomine appellare solent (Veteres) non cum additamento, ut helleborum nigrum.“

^{p)} Fragmentum *Ctesiae* in *Oribasii* Collect. lib. VIII. Cap. 8.

^{q)} In Sect. IV. Aphor. 13. 14. 15. 16. — Sect. V. aph. 1. — in libro de fracturis (Op. edit. *Chart.* Tom. XII. p. 203. et 257.) et in libro de articulis (ibid. p. 434.) — qui ambo genuina *Hippocratis* vel avi ejus scripta sunt et ejusdem non fucati dicendi generis; posteriori enim libro (qui non nisi continuatio libri de fracturis est, ut *Galenus* in praefatione ad librum de

extat, quo ἔλλεβόρου mentionem faciens non veratrum album indigitet, nullusque, quo vocem λευκὸν opponat, quoniam causa non aderat, cur hanc notam distinctivam adiceret plantae, quae sola ad hoc tempus erat evacuatoria, helleboro nigro nondum reperto, vel nondum nomen adepto. Nusquam enim in scriptis genuinis ἔλλεβόρου μέλανος meminit, ut infra docebitur.

§. 14. Etiam temporibus paullo post *Hippocratis* aetatem (ut in scriptis pseudohippocraticis filiorum et discipulorum conspicitur) μέλανος ἔλλεβόρου quidem fit mentio, sed antiquissimum veratrum nihilominus pergebant aliquamdiu appellare non nisi nuda *hellebori* voce.

§. 15. Constat enimvero, in omnibus fere rebus humanis *simplici* vocabulo rem potissimum *primitivam* designari, *derivato* contra nomine et *composito* rem quidem similem, sed *serius adinventam*, ideoque *magis novam*, quam quae primigenia simplicis nominis erat.

§. 16. Ex quibus quidem liquet, priscis Graeciae temporibus non nisi unum fuisse helleborum

articulis demonstravit) *Ctesias*, coetaneus, ut libro *Hippocratis*, sui cognati, in scriptis suis repugnavit (luculento genuinae libri originis testimonio) ut idem *Galenus* in Comment. IV, in librum de articulis (Op. edit. *Chart.* T. XII. p. 452.) refert.

(eumque veratrum album); helleboro autem sic dicto nigro, simulac post *Hippocratis* aetatem innotesceret, adscriptitium illud vocabulum „*niger*“ fuisse quidem adiectum, sed non nisi successu temporis, postquam nigri usus diu perstiterat, helleboro primitivo vocem λευκὸν addi potuisse et additam esse. ^τ)

^τ) Primitiva *hellebori* significatio, *Hippocratis* aetate et aliquantum post eam, ita in memoria omnium, qui tunc erant, vigeat, ut hujus aetatis medici (i. e. qui proxime *Hippocratem* sequebantur, ejusque discipuli in scriptis, qui in pseudohippocraticis continentur) etiamsi planta nova *hellebori nigri* nomine insigniri ceperat, semper illum simplici vocabulo (ἐλλέβορον) nominare pergerent, nec ipsis in mentem veniret, illum ut unicum et primum usque ad haec tempora et vetustissimum evacuatorium ulla adjectiva voce distinguere. At si helleborus niger ante *Hippocratem* inventus, diuque jam (juxta veratrum album) in usu fuisset, jam dudum etiam primitivi hellebori simplex appellatio obsolevisset, et coacti fuissent, etiam huic notam distinctivam „*album*“ jam statim post *Hippocratis* aevum adicere; quod tamen tunc temporis nondum usu venit, sed seculo post demum fieri coepit, postquam hellebori nigri usus ultra semiseculum continuatus invaluerat. *Theophrastus* enim Eresius (anno circiter 330 ante aeram nostram) in historia plantarum saepe quidem simplici voce eum, interdum tamen etiam ἐλλέβορον λευκὸν nominat. Eodem modo λευκὸν nominatur in Continuatione suppositicia libri, qui *Hippocratis* de victu acutorum dicitur, (inde a verbis: καὺσος δὲ γὰρ — incipiente) (Op. Tom. XI. p. 175) ab auctore anonymo (ex empiricorum illa, per Serapionem alexandrinum famosa secta) quem duo fere secula post *Hippocratem* hanc appendicem

§. 17. Accedit et hoc ad antiquitatem hellebori (albi) potiore probandam, quod iam priscis temporibus (ubi ignotum esse non poterat, quanto iunior esset nigri origo), *Melampodis* cura a fide digno auctore, *Theophrasto*, *Eresio* non obscure ad veratrum album relata est, dum innuit: hellebori nigri ope non potuisse perfici, utpote plerisque animalibus deleterii, quem propterea etiam non tangerent, sed veratro potius albo, quo oves (ideoque et caprae) pascantur, *indeque eius vim medicatricem esse inventam: ἀναιρεῖν δὲ τὸν μὲν μέλανα*, inquit, ^{s)} *καὶ ἵππους, καὶ βοῦς, καὶ ὄως, διὸ καὶ οὐδὲ νέμεσθαι τοῦτον τὸν λευκὸν δὲ νέμεσθαι τὰ πρόβατα*, ^{t)} *καὶ ἐκ τούτου*

fabre fecisse plus quam verosimile est. Tandem recentioribus temporibus veratrum saepius cum adjectiva distinctione *ἐλλεβόρου λευκοῦ* nomine est appellatum, et eo saepius, quo magis hellebori nigri usus successu temporis invaluerit.

s) *Theophr.* Hist. plant. ed. *Stapelii* lib. X. Cap. II. (In editione *Stapelii* uti multa festinationis praecipitis documenta et errores inveniuntur, ita etiam liber quartus et quintus in unum contractus est, et sic deinceps sequentes libri singuli inferiori numero notantur, ita ut qui decimus et ultimus appellari debebat, nonus nominetur.)

t) Antiquis temporibus per vocem *πρόβατα*, *pecudes*, id est, boves, oves et *capras* intellectas fuisse, *Galenus* docet in Commentario I. ad *Hippocr.* librum de articulis (edit. *Chart.* Tom. XII. p. 306.)

πρώτον συνοφθῆναι τὴν δύναμιν, καθαιρομένων ἐκείνων. ^{u)}

u) Per quam quidem *Theophrasti* sententiam appendix illa ejusdem capituli: καλοῦσι δὲ τὸν μέλανά τινες ἐκ τοῦ τεμόντος καὶ ἀνευρόντος Μελαμπόδιον, ὡς ἐκείνου πρώτου τεμόντος· καθαίρουσι δὲ καὶ ὕας αὐτῶ καὶ πρόβατα, συνεπάδοντές τινα ἐπαθῆν, καὶ εἰς ἄλλα δὲ πλείω χρῶνται — *spuria* declaratur *glossa*, adjecta a sciolo quodam. Etenim repugnat superiori *Theophrasti* effato: *ab helleboro sues abhorrere prorsus eoque occidi*. Si vero per verbum καθαίρουσι non purgatio medica, sed lustratio tantum per adspersionem intelligatur — restat, et sufficit ad hunc locum rejiciendum, genus dicendi viro summo (*Theophrasto*) indignum communique sensui refragans; ut cuilibet legenti patebit. Anilis haecce fabella hinc videtur esse ficta, quod *Nigripes* (Μελάμπους) non nisi nigro (μέλανι) helleboro potuerit ad curationem uti. En! grave, scilicet, argumentum! Rescindendus igitur hic pannus adsutus, qui insuper mysticismum Therapevtarum redolet, morbos precibus et incantationibus curare prae se ferentium, qui Alexandriae, seculo et sesquiseculo ante aeram nostram (duo secula post *Theophrastum*) vigeat, quo quidem etiam tempore aemulatio regum Aegypti et Pergami circa bibliothecas, librorum interpolatores et manuscriptorum Diascevastis spe lucri alliciebat, ut, sub nomine celebrium antiquitatis virorum, vel integros libros fabrefacerent, vel partes suppositicias genuinis priscorum scriptis partim intersererent, partim adjicerent, ut magis completa viderentur. (v. *Galenii* Comment. II. in lib. III. Epidem. p. 411. — ejusd. Comm. I. in libr. de nat. hom. p. 127. et Praef. ad Comm. II ejusd. libri, p. 128.)

Ita (quod obiter monere liceat) et totum caput nonum (decimi libri historiae plantarum *Theophrasti*)

§. 18. Quae quidem congruunt cum *Plinii* verbis: *v)* *alterum genus* (hellebori, Melampodem) *invenisse tradunt, capras purgari pasto illo animadvertentem, datoque lacte earum sanasse Proetidas furentes* (quamvis paullo inferius *Melampodis* plantam iterum ad Helleborum nigrum, errore ductus — ut plura compilavit — referat.)

§. 19. Adstipulat *Theophrasti* observatis *Halleri* effatum: *w)* „non solum mulos libere hanc plantam devorare, sed et vaccas vere primo veratri albi foliis teneris vesci, indeque purgari,

supposititiae insertum esse, plus quam vero simile est, et quidem ab eodem, ut videtur, interpolatore. Etenim non solum narrat, sed etiam *approbat* et *laudat* auctor falsarius ridiculam illam (quae nullo pacto in *Theophrasti* — ab *Aristotele* ipso philosophia imbuti, characterum moralium auctoris — mentem venire poterat) superstitionem et incantationes magicas rizotomorum sui temporis, quae e cerebro Therapevtarum proficiscebantur, nugis orientalibus innutritorum; quin et totum genus dicendi non nisi huius farinae hominum est. Praeterea *naturali magis ordine et concinnius* longe finis capitis octavi cum principio decimi cohaeret et continuo quasi flumine transit, si expunxeris jejunum illud et *Theophrasto* indignissimum caput nonum, ex ingeniolo, magiae, incantationum, et sortilegii pleno, consarcinatum.

v) Histor. natur. lib. XXV. Sect. 21.

w) Hist. stirp. Helv. N. 1204. et apud *Vicat*, Matière médicale tirée de Halleri hist. stirp. Berne, 1776. 8.

cum autem folia adoleverint, ea relinquere, et tamen sequenti vere iterum folia tenera carpere.“ Ita et *Pallas*,^{x)} equos foliis iunioribus veratri albi in Russia pasci, affirmat, nullo alio effectū, praeterquam quod illis alvus interdum solvatur.

§. 20. Inprimis autem, in quo cardo rei vertitur, *capras* veratro pasci, *Lucretius* y) testatur dum canit:

„Praeterea nobis veratrum est acre venenum,
At *capris* adipēs et coturnicibus auget.“

§. 21. Sed luculentissimum facti testimonium *Galenus* praebet, monumentorum historiae medicae antiquissimorum iudex gravissimus et fide dignissimus. Loquitur autem de curatione, quam retulimus, tamquam de re vulgo nota et certissima, dum: „Medici hucdum adfectum melancholicum,“ inquit, z) „vomitione per veratrum album

x) *Russische Reise*, B. II. p. 190.

y) Saeculo ante aeram nostram poeta celeberrimus, in *Carmine de natura rerum*, lib. IV. vers. 642.

z) Ἰατρῶν — πάθος μελαγχολικὸν — ἐπιχειρούντων — τῇ θεραπείᾳ δι' ἐλλεβόρον τοῦ λευκοῦ καθάρσεως. Οὐδείς γὰρ οὕτως ἀπαίδευτός ἐστι τῶν ἐν Ἑλληνιστῆρα μὲνων, ὡς μήτ' ἀνεγνωκέναι, μήτ' ἀκηκοέναι, τὰς Προΐτου θυγατέρας μανείσας ὑπὸ Μελάμποδος ἰαθῆναι καθαρθεύσας οὕτως, ὥστε οὐ πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἢ τριακοσίων, ἀλλὰ πολὺ πλειόνων ἐνδόξου τῆς καθάρσεως ταύτης οὔσης, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ κεχρημένων τῷ φαρμάκῳ. *Galeni de atra bile*, Cap. 7.

„curare tentarunt. Nemo enim graecis literis im-
„butus tam ignarus est, qui non legerit, vel au-
„dierit, Proeti filias maniacas a Melampode per
„huiusmodi purgationem fuisse curatas, quare non
„solum ex duobus et tribus seculis, immo pluribus
„abhinc evacuatio haecce (per helleborismum) cele-
„bris permansit, sed omnes etiam intra haec tem-
„pora medici hoc medicamento (veratro albo)
sunt usi.“

*Ex forma, quam Veteres de helleboro
albo delinearunt, eruitur, an eadem
sit planta, quam nostrum veratrum
album.*

§. 22. Sed disquirendum ulterius, utrum Ve-
terum *helleborus* (albus), quo ad helleborismum
utebantur, re vera sit *veratrum album*, ^{a)} necne.

§. 23. Primo itaque, quam *Theophras-
tus*, intelligens et scitus rerum naturae indagator
de planta nostra reliquit delineationem ^{b)} exsequa-
mur, quae, quod dolendum, iusto brevior in
textu perquam corrupto quasi latet operata.

§. 24. Utrumque vero helleborum in uno eo-
demque capite tractat. „Helleborus inquit,“ et

a) Iam *Corn. Celsus* hoc nomine usus est in *li-
bris de medicina*.

b) *Hist. plant. lib. X. Cap. 11.*

„niger et albus velut aequivoco nomine aequales
 „videntur, sed circa formam et faciem differunt
 „auctores. Alii similes esse aiunt, praeter colorem,
 „qui in radice alterius albus sit, in alterius contra
 „niger; folia vero nigri colorem lauri foliorum,
 „albi contra porri foliorum colorem aemulari.“
 Tunc pergit corruptissimo textu: οἱ δ' οὖν ὁμοί-
 ας λέγοντες, τοιάνδε φασὶν εἶναι τὴν μορφήν·
 καυλὸν δὲ ἀνθηρικώδη, βραχὺν σφόδρα· φύλ-
 λον δὲ πλατύσχιστον ὅμοιον τῷ τοῦ νάρθηκος,
 μῆκος ἔχον εὐμηκες etc. Quorum priora verba
 recte quidem *Scaliger* et *Stapelius* editor
 in: οἱ δ' ἀνομοίας λέγοντες mutarunt, ut ver-
 bis in principio periodi: οἱ μὲν γὰρ ὁμοίας εἶ-
 ναι — tamquam *opposita* responderent. Sed
 dum reliqua: καυλὸν δὲ ect. ad helleborum nig-
 rum solum referunt hi viri alioquin sagaces, nec
 ullam hic descriptionem albi a *Theophrasto*
 suppeditari autumant, in eo quam maxime errant,
 quum haec verba tantum ex parte in nigrum, ex
 parte vero in album quadrent, *Theophrastus*
 autem hoc loco albi non meminisse minime possit,
 quoniam in toto capite alternatim de albo et de
 nigro agit sine intermissione, et alium post alium
 sic describit, ut inter eos monstret discrimen,
 quibusque invicem partibus differant. Necessario
 igitur hic aliqua saltem hellebori albi adumbratio

ab ipso inserenda erat, antequam ad describendum nigrum pergeret, si sibimet ipse constare voluit.

§. 25. Verba itaque haecce, iniuria temporis mutilata et male inter se mixta confusaque, levi supplemento adhibito, sic restitui posse mihi videntur· οἱ δ' ἀνομοίας λέγοντες, τοιάνδε φασὶν εἶναι τὴν μορφήν· καυλὸν μὲν (τοῦ ^{c)} λευκοῦ) ἀνθηρικῶδη, ὅμοιον τῷ τοῦ νάρθηκος· (τοῦ δὲ μέλανος ^d) βραχὺν σφόδρα, φύλλον πλατύσχιστον, μῆκος ἔχων εὐμηκες. —

§. 26. Etenim albi solummodo veratri caulis, cum floribus ipsi adfixis, asphodeli/scapo florenti (quem *Theophrastus* ipse, lib. VIII. Cap. 12. ἀνθηρικὸν nōminat, ^e) aequiparari potest, nequaquam vero nigri hellebori cauli, qui fere nullus est. Habitum porro eiusmodi caulis, „qui unicus modo e radice adscendit, et in quo praeterea folia alterne ^f) ex geniculis progerminant,“

^c) Haec duo tantum verba adjeci; reliqua *Theophrasti* integra retinui, ordine verborum modo paululum mutato.

^d) Haec tria verba *Scaliger* (recte) suppeditavit.

^e) μέγιστον δὲ πάντων (bulbiferorum) ὁ ἀσφόδελος, ὃ γὰρ ἀνθηρικὸς μέγιστος. Ita et *Dioscorides* (lib. II. Cap. 199.) scapum asphodeli cum floribus nomine, „ἀνθηρικὸς“ insignit: ἀσφόδελος - ἔχων - καυλὸν - λείον ἔχοντα ἐπ' ἄκρου ἄνθος, καλούμενον ἀνθηρικόν.

^f) Non ex opposito. Τὸ νάρθηκῶδες, — inquit μο-

idem *Theophrastus* voce generali *ferulaceum*, seu *ὄμοιον τῷ νάρθηκι* nominare solet (v. c. lib. VII. Cap. 2. ubi hunc plantarum habitum expressis verbis *helleboro*, id est, *helleboro albo*, adjudicat). Qui quidem caulis habitus singularis optimo iure *veratro albo*, nequaquam vero *helleboro nigro* adsignari potest, cum hic fere nullum habeat caulem.

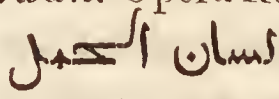
§. 27. *Theophrastus* igitur hoc tenore scripsisse videtur: „*Alii qui dissimiles (helleborum album et nigrum) esse dicunt, formam huiusmodi tradunt: albi hellebori caulem asphodeli caulem (quoad florescentiam) aemulari et (quia unum modo caulem e radice emittit et ob foliorum posituram) ferulae habitum; caulem vero nigri valde brevem esse, folia lobis latis fissa, permagna,*“ etc.

§. 28. Huic *Theophrasteae veratri albi*, quamvis levi, adumbrationi iungamus brevem *Dioscorideam* delineationem, ut eo magis liqueat, per *helleborum album* a *Veteribus* nil nisi nostrum intelligi *veratrum album* et notis huic propriis, quas referunt, doceri, plantam esse ipsissimam.

μονόκαυλον — βλαστάνει δὲ παραλλάξ τὰ φύλλα — οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους τῶν γονάτων, ἀλλ' ἐναλλάξ — ὁμοιότερον τούτῳ τὸν καυλὸν ἔχει — ὁ ἐλλέβορος (καὶ ὁ ἀνθέρικος) Hist. pl. lib. 7. Cap. 2.

§. 29. Verba g) ad rem nostram facientia haec sunt: Ἐλλέβορος λευκὸς φύλλα ἔχει ὅμοια τοῖς τοῦ ἀρνογλώσσου ^{h)} — καυλὸν δὲ παλαιστιαῖον, κοῖλον, περιφλοιζόμενον, ὅτε ἄρξεται ξηραίνεσθαι· ῥίζαι δ' ὑπείσι πολλαὶ, λεπταὶ, ἀπὸ κεφαλίου μικροῦ καὶ ἐπιμήκους, ὥσπερ εἰ κρομμύου συμπεφυκυῖαι. Quae quidem verba si, levi mutatione, post vocem περιφλοιζόμενον, κοῖλον ponatur, sic vertas: „*Helleborus albus folia* „*fert plantagini maiori similia — caulem* „*palmi altitudine, tunicis (foliorum vaginis)*

g) Mater. med. lib. IV. Cap. 150. conscripta, ut videtur, ante *Plinium*, historiae naturalis scriptorem, qui *Dioscoridem* pluribus locis verbo tenus vertit et exscripsit, quamvis eum non nominaverit, *quae quidem invidia ambitioque inter coenos non raro reperitur.*

h) Plantaginem Veterum nostram esse, dubitat *Murray* (Appar. medicaminum, Tom. V. p. 149) sed perperam; etenim per *Arnoglossum* vere nostram *Plantaginem majorem* a *Dioscoride* intelligi, primo inde perspicitur, quod inscriptio capitis de Arnoglosso agentis (*Diosc. mat. med. lib. II. Cap. 153*) in vetustis non nullis codicibus est: περὶ ἀρνογλώσσου ἑπταπλεύρου, i. e. *de plantagine septemnerua* (tot enim nervos habent folia plantaginis majoris), secundo, quod *Avicennae* arabica versio (libr. de simpl. medicam. Art. *Charbak-Abiadh*. Opera Romae 1593. fol. cit.) vocem ἀρνόγλωσσου per exprimit, per quam vocem *plantaginem nostram majorem* in Arabia ipsa, et hodieque intelligi testis est *Forskål* autopta (Plant. aegypt. et arab. pag. LXII) qui etiam sic vertit.

„*involutum* ⁱ⁾) atque *cavum cum arescere inci-*
 „*pit. Radices subsunt numerosae, tenues* (fi-
 „*brae), exiguo et oblongo capitulo, ut cepae,*
 „*adnatae.*

§. 50. Quod caulem palmi altitudini comparat, qui saepius ad cubiti vel cubitorum duorum altitudinem excrescit, id scriptoribus dandum, quos compilat, quando ipse, Cilix homo, non ex autopsia plantam cognosse videtur, quippe (ὁ λευκὸς ὀλιγαχού φύεται, ut *Theophrastus* Hist. pl. lib. X. Cap. 11. ait) in paucis modo Graeciae regionibus crescentem. Eademque de causa, quod ipse plantam non viderat, colorem etiam foliorum obscuriorem iusto describit. Ita et in montosis quidem provenit, ut dicit, sed non ἐν τραχέσει (in asperis), verum in subalpinorum et alpinorum pratis et planitijs udis. ^{k)}

§. 51. Quae quidem, quam Veteres retulerunt, hellebori albi adumbratio utcumque levis, tamen non obscure innuit, eandem esse plantam

ⁱ⁾ *Iacquinus* in Veratri albi Tabulae 135. Florae austriacae descriptione, pag. 18. dicit. „caulis fere totus foliorum vaginis vestitus.“

^{k)} *Plinii* (hist. nat. l. 25. S. 21.) descriptio (praeterquam quod helleboro albo folia *betae incipientis* attribuat. pro quo *Dioscorides* σευτλοῦ ἀγρίου habet), aperte ex *Theophrastea* et *Dioscoridea* concinnata est, ideoque parvi pendenda.

ac nostrum veratrum album, quamvis prisca historia naturalis res a natura productas omnino non nisi strictim et leviter consignare soleat.

§. 32. Huc accedit magni momenti auctoritas *Avicennae*, veratrum album Dioscorideum sub nomine خربق ابيض describentis, quo ipso nomine hodieque *Forskål* veratrum album in illis regionibus adpellari testatur *Autopta*. ^{l)}

§. 33. Sed restat gravius, immo gravissimum identitatis hellebori Veterum albi nostrique veratri albi argumentum, nempe:

Vires utriusque non solum sunt similes, sed prorsus eadem.

§. 34. Inter eos, qui dubitarunt, an planta, quam Graeci antiquissimi uno vocabulo ἐλλέβορον, posterior aetas vero *helleborum album* vocant, re vera sit nostrum veratrum album, eminent vir olim de materia medica meritissimus, *Joh. Andr. Murray* ^{m)} qui dolet: „argumenta probationis, quod eadem sit stirps, potius ab effectuum similitudine, qui quidem et in diversis

^{l)} Materia medica Kahirina, in Appendice ad *Descript. Anim. in itinere orientali Hafn. 1775, 4. pag. 152.*

^{m)} *Appar. Medicam. Tom. V. p. 149.* ita et *Cl. Salmasius* (in *Exercit. de homonymis hyles iatricae, Traj. ad Rhen. 1689. fol.*) opinatur: „helleborum Veterum esse perditum, nec apud nos inveniri.“

stirpibus iidem esse possint, peti debere, quam a plantae descriptione, quae manca sit.

§. 55. Quod quidem ad descriptionem et delineationem plantae apud Veteres attinet, iam vidimus, eam non prorsus esse mancā.

§. 56. Quod vero ad syncrētismum illum attinet (infelicem, cheu! *surrogatorum et substitutorum* fontem „nulli plantae singulares et privas tribuendas esse vires, sed promiscue multas diversas plantas eosdem in corpus humanum edere effectus, ideoque vagos et incertos esse,“ in eo quidem cum plurimis huius aevi medicis errat vir eximius quam maxime.

§. 57. Insita est enim et innata a summo rerum opifice cuilibet pharmaco *lex constans agendi*, insitae sunt cuicumque vires *singulares, propriae, specificae, certae*, constantes et constantissimae, quamquam a medicis nostris, quod dolendum, nequaquam indagatae et fere hucdum neglectae. Erant eadem vires in medicamine ante millenos annos, quae nunc sunt eadem et erunt in perpetuum.

§. 58. Iam qua ratione, quaeso, tam confidenter affirmaveris, multas diversas plantas eosdem habere effectus, quum constet: universorum medicaminum effectus proprios et positivos a medicis tam parum inquiri, ut fere omnino ignorentur et

ignoti esse iure meritoque dici possint? Undenam itaque sciunt, multarum plantarum eosdem esse effectus? En! fingit phantasia et praeconcepta opinio, quod indagazione adsequi nolunt.

§. 39. Nullius plantarum speciei habitus et forma externa eadem est, quae alterius speciei, ita etiam cuicunque interna quaedam vis priva et singularis inhaeret, medice in corpus humanum agendi, quae eadem in aliam *speciem* eiusdem generis neutiquam competit et tanto minus in diversum *genus* plantarum. Ut externa facies diversa est, ita et vis insita medica diversa!

§. 40. Quae quidem singularis et specifica cui-libet pharmaco a summo Creatore indita vis in corpus agendi tam constans reperitur, ut verbi causa *cupri calcem* ori ingestam ante multa millia annorum, ubi primum inventa esset, vomitum anxium excitasse eundem non dubitandum sit, quem ante octodecim secula, ⁿ⁾ exserebat, eundemque quem adhuc excitat, — ut oxydum plumbi et *cerussa* priscis temporibus externe applicata eandem refrigerationem et vim cutis poros constipandi ^{o)} proderet, quam praesenti tempore manifestat — ut *Meloe* ori ingesta antiquitus eandem

n) *Diosc.* Nat. med. lib. V. Cap. 87.

o) *Δύναμιν ἔχει ψυκτικὴν, ἐμπλαστικὴν* — *Diosc.* l. c. lib. V. Cap. 103.

dysuriam, eundem mictum sanguineum, et eadem strigmenta dysenterica olim per alvum cieret, *p*) quam quae nunc ciet — ut *opium* priscis temporibus eandem specificam qualitatem ederet, magna-que dosi eundem veterum cum frigiditate externarum corporis partium efficeret, *q*) quem hodieque efficit, et sic in omnibus aliis medicaminibus.

§. 41. Nonne hinc luce clarius apparet, etiam cuiusvis alius medicamenti viribus privis et singularibus, quae priscis temporibus ab eius usu observatae sunt, collectim iunctis, recte et certo argumento posse decerni: medicamentum nostrae aetatis ideo quod eosdem hodieque prodat effectus in corpore humano, etiam idem prorsus esse, quam quod antiquum erat? Nil sane obstat, quo minus hac ratione concludendum sit.

§. 42. Liceat itaque vim hellebori albi Antiquorum cum vi nostri veratri comparare et iusta lance trutinare.

p) Δυσουροῦσι· πολλάκις δὲ αἷμα προΐενται δι' οὐ-
ρων· φέρεται δ' αὐτοῖς κατὰ κοιλίαν ὅμοια τοῖς ἐπὶ
δυσεντερικῶν. *Diosc. ἀλεξ. Cap. I.*

q) Μήκωνος δὲ ὀποῦ ποθέντος, παρακολουθεῖ κατα-
φορὰ μετὰ καταψύξεως. *Diosc. ἀλεξ. Cap. 17.*

§. 43. *Vires hellebori albi a priscis medicis observatae.*

Primo Calor gulam et stomachum intrat. a)

Multi *suffocati* sunt. b)
Post vomituritionem vehementem, irritam, *Suffocatio*; c) facies intumescit, oculi exseruntur, lingua ex ore exseritur.

Si tarde vomunt, *Strangulatio* d). Facies summe rubens.

Partes ad respirationem pertinentes constringuntur

Vires Veratri albi a recentioribus medicis observatae:

Aestus internus cum potus denegatione. a)

Incendium circa praecordia. b)

Fervor linguae et gutturis. c)

Ardor faucium. d)

Inflammatiō in ore interno. e)

Constrictio gulae. a)

Faucium strangulatio. b)

Strangulatio circa gulam. c)

Strangulatio, constrictiones spasticae gulae. d)

Inflatio oesophagi cum suffocationis metu. e)

Anhelitus praefocatio. f)

Quasi strangulati in suffocationis periculo versabantur. g)

a) *Antyllus* in *Oribas.* Collect. lib. VIII. Cap. 6. p. 278.

b) *Ctesias*, apud *Orib.* l. c.

c) *Herodotus* in *Orib.* Collect. lib. VIII. Cap. 7. p. 284.

d) *Antyllus*, l. c.

a) *S. Grassius*, Misc. Nat. Cur. Dec. I. ann. 4. p. 93.

b) *I. de Muralto*, Misc. Nat. Cur. Dec. II. ann. 2. p. 240.

c) *C. Gesner*, Epist. med. p. 69.

d) *Bergius*, Mat. med. p. 872.

e) *Greding*, *Vermischte Schriften* p. 31. 36.

a) *Winter* in *Bresl. Samml.* 1724. p. 268.

b) *Lorry*, de Melanch. II. p. 312. - 315.

c) *I. de Muralto*, l. c.

d) *Reiman*, *Bresl. S.* 1724. p. 535.

e) *C. Gesner*, l. c.

f) *P. Forestus*, l. XVIII. Obs. 44.

g) *L. Scholzius*, ap. *P. Schenck*, lib. VII. obs. 178.

cum summa respirandi difficultate. <i>e)</i>	}	{	Spiritus Attractio summe gravis ac difficilis. <i>h)</i>
Saepe voce privantur. <i>f)</i>			Balbuties. <i>i)</i>
Vocis et sensus expertes fiunt. <i>g)</i>	}	{	Vox deficiens. <i>k)</i>
			Visus abolitus. <i>l)</i>
Dentes concutiunt, mens alienatur. <i>h)</i>	}	{	Sensus fere evanidi. <i>m)</i>
Delirium. <i>i)</i>			Delirium. <i>n)</i>
Singultus fere in omnibus, multis os quatit et vibrat. <i>k)</i>	}	{	Singultus. <i>o)</i>
Singultus continuus et vehemens. <i>l)</i>			Singultus per semihoram. <i>p)</i>
Contractiones musculorum (Crampus) praesertim in musculis surarum, femorum, brachiorum, in extremis pedibus, et potissimum in manibus, <i>m)</i>	}	{	Singultus diuturnus. <i>q)</i>
immo in masticatoriis musculis. <i>n)</i>			Spasmus. <i>r)</i>
Quasi strangulatus, dentibus contractis ita concidit, ut iugulatae hostiae. <i>o)</i>	}	{	Crampus surarum. <i>s)</i>
			Spasmus in manibus, in digitis. <i>t)</i>
			Vomituritio cum trismo. <i>u)</i>

<i>e)</i> Herodotus, l. c.	}	{	<i>h)</i> Benivenius, ap. Schenk. l. c. obs. 174.
<i>f)</i> Antyllus, l. c. p. 280.			<i>i)</i> S. Grassius, l. c.
<i>g)</i> Antyllus, l. c. p. 281.			<i>k)</i> Rödder in Alberti Iurispr. med. obs. 15.
	}	{	<i>l)</i> O. Borrichius, Acta Haffn. T. VI. p. 145.
			<i>m)</i> Vicat, plant. venen. de la suisse, p. 167.
<i>h)</i> Herodotus, l. c.	}	{	<i>n)</i> S. Grassius, l. c. —
<i>i)</i> Antyllus, l. c.			<i>Greding</i> , l. c. p. 35. 41. 42. 43. 49. 51. 54. 66. 69. 86.
<i>k)</i> Antyllus, l. c. p. 281.	}	{	<i>o)</i> I. de Muralto, l. c. —
282.			<i>Smyth</i> . in Medic. Communic. Vol. I. p. 207.
<i>l)</i> Antyllus, l. c. p. 282.	}	{	<i>p)</i> C. Gesner, l. c.
			<i>q)</i> Greding, l. c. p. 43.
<i>m)</i> vel secundo die possumtum helleborum album.	}	{	<i>r)</i> I. de Muralto, l. c.
<i>n)</i> Antyllus, l. c. p. 282.			<i>s)</i> Reiman, l. c. et Lorry, l. c.
<i>o)</i> Herodotus, l. c.	}	{	<i>t)</i> Greding, l. c. p. 62. 71.
			<i>u)</i> Greding, l. c. p. 82. 83.

Casus virium. p)	}	{	Imbecillitas maxima, ex-
Defectio animi. q)			trema. v)
			Pulsus fere evanidus, im-
	}	{	perceptibilis. w)
			Syncopes metus. x)
			Animi defectus. y)
	}	{	Vomituritio enormis ad
			lipothymiam usque. z)
Nimius vomitus. r)	}	{	Vomitus enormes, hor-
			rendi, feroces, violentis-
	}	{	simi. aa)

§. 44. Inter hanc plantae utriusque symptomatum conformitatem egregiam, quis est, qui neget, eandem prorsus fuisse plantam, quae helleborismo Veterum inserviebat, quam quae nunc in hortis nostris viget? Ubinam terrarum planta alia, quaeso, invenienda, quae singulares hosce et privos eosdem effectus in corpore humano edat, quam helleborus (albus) priscorum medicorum et idem nostrum veratrum album? Conformis apud Veteres descriptus habitus, idem apud Romanos ^{bb)} nomen, eadem iam ut olim vires, idem

p) <i>Antyllus</i> , l. c. p. 278.	}	{	v) <i>Benivenius</i> , <i>Smyth</i> ,
q) <i>Antyllus</i> , l. c.			<i>Vicat</i> , l. c.
	}	{	w) <i>Vicat</i> , <i>Rödder</i> , l. c.
			x) <i>Lorry</i> , l. c.
			y) <i>Forestus</i> , l. c.
			z) <i>Greding</i> l. c. p. 68.
r) <i>Antyllus</i> , l. c. p. 285.	}	{	aa) Observatores plurimi
			<i>Forestus</i> , <i>Lorry</i> , <i>Vi-</i>
	}	{	<i>cat</i> , l. c. et <i>Lentilius</i> ,
			Misc. N. C. Dec. III. a. I.
	}	{	App. p. 150. et <i>Ettmüller</i> ,
			Oper. Tom. II. part. II. p. 435.

^{bb)} iam a *Corn. Celso*, Caesaris Augusti aetatis

nunc ut olim in utendo periculum, *eadem planta!*

Loca ubi cresceret in Graecia optimus.

§. 45. In Graeciae paucis regionibus crescebat helleborus albus, atque in montium quidem editorum, ut supra monui, planitiebus udis. Antiquissimis temporibus *Theophrastus* probabat maxime eum, qui in Oetae montibus prope Pylaeam, in Pyra ^{a)} crescebat plurimus; deinde Ponticum; tum Elaeaticum; postremo eum qui in sinu Maliaco ^{b)} crescebat; Parnassicum et Aetolicum reprobat, ut duros et periculosi effectus.

scriptore *Veratrum album* dictum ubique in libris quos edidit de medicina.

a) *Pyra* erat planities prope Pylaeam in jugo montis Oetae (qui inde a Thermopylis ad Ambracium sinum excurrens, in Doridem protendebatur,) in qua *Hercules* se rogo cremasse fertur (*Plin. hist. nat. lib. XXXV. Cap. 11.*) ut honore, inter Deos recipi, potiretur.

b) Perverse in textu editionis *Theophrasti* *Stapeliae* *μασσαλιώτης* (*ἐλλέβορος*) legitur. Nil tale in Graecia fuit (nam a flumine Massalia Cretae insulae non derivandum;) nempe Massalioticum, Rhodani erat ostium in Galliae finibus, quod hic non quadrat. Legendum: *μαλιώτης*, a regione sinus Maliaci, ubi egregius helleborus proveniebat, teste *Strabone*. Derivabatur autem *κόλπος μαλιώτης* ab antiqua, sed diruta urbe *Μαλία*, ut *σικελιώτης* a *σικελία*, aut *μασσαλιώτης* a *μασσαλία* (ut *Strabo* testatur — *Geogr. lib. IV. p. 270.* — Phocaensium colonia in Gallia; jam *Marseille*.)

§. 46. Posterioribus temporibus duae Anticyrae urbes ob helleborum album celebrabantur, urbs nempe Anticyra in Phocidis littore, ^{c)} ob medicamentum helleboricum ibi optime ad curas morborum praeparari solitum, et altera urbs, eiusdem nominis, in sinu Maliaco sita prope montem Oetam, Thermopylis vicina, ob hellebori optimi in hac regione proventum maximam celebritatem nacta. ^{d)}

§. 47. In Anticyrae Phocensis regione non sponte provenisse, quia mons Oeta huc non pertingebat, ^{e)} sed vel inde petitus, vel in hortis satus

^{c)} Intra urbem Crissam et Marathon (et Pharygium promontorium) sita (*Strabo*, Geogr. lib. IX. edit. Amst. p. 640. collatum cum pag. 647); sed in Mappa d' Anvilliana perverse est collocata.

^{d)} *Strabo* (Geogr. lib. IX. pag. 640:) *Εἴτα* (post Crissaeum sinum) *Ἀντίκυρα* (in Phocide), *ὁμώνυμος τῇ κατὰ τὸν μαλιακὸν κόλπον, καὶ τὴν Οἰτήν· καὶ δὴ φασιν, ἐκεῖ τὸν ἐλλέβορον φύεσθαι τὸν ἀστεῖον, ἐνταῦθα δὲ σκευάζεσθαι βέλτιον, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδημεῖν δεῦρο πολλοὺς καθάρσεως καὶ θεραπείας χάριν· γίνεσθαι γάρ τι σησαμοειδὲς φάρμακον ἐν τῇ φωκικῇ, μεθ' οὗ σκευάζεσθαι τὸν οἰταῖον ἐλλέβορον.* — Ita et *Stephanus Byzantinus* (libr. de urbibus:) *Ἀντίκυραι πόλεις δύο, ἡ μία Φώκιδος, ἡ δὲ ἐν Μαλιεῦσιν· ἐνταῦθά φασιν τὸν ἐλλέβορον φύεσθαι τὸν ἀστεῖον.*

^{e)} Natura loci Anticyrae Phocensis, quam *Pausanias* (Graec. descr. p. 652. ed. Hanoviae 1613) describit: *τὰ δὲ ὄρη τὰ ὑπὲρ Ἀντίκυραν πετρώδη — ἄγαν* — ea fuit, ut ibi helleborus quidem niger, sed non veratrum

esse videtur, data opera, ut quaestum ab helleborismi institutione caperent incolae, quemadmodum et in Thaso insula serebatur helleborus albus, *Plinii f)* tempore.

§. 48. *Rufi* dein aetate etiam Galaticus vendebatur helleborus albus, quem vero ut pessimum damnat. *g)* *Plinius* Parnassium quarto loco bonum iudicat, quem Aetolico adulterari dicit. *h)* *Dioscorides* porro Galaticum atque Cappadocicum veratrum candidum esse et iunco simile, maioremque strangulandi vim habere, narrat; *i)* suo itaque tempore non admodum reprobatus fuisse videtur. Post *Dioscoridis* tempora Galaticus iam inter bonos referri coeptus, atque tum etiam Sículus innotuit, quem tamen minus bonum iudicabant. *k)* Sic successu temporis alius atque alius helleborus albus modo ex hac, modo ex illa regione bonus iudicari petique solitus est, electionis scrupulositate sensim diminuta.

album *sponte* crescere posset; ideo vel ex Doride, ubi crescebat, et quo Oeta mons excurrebat, petebatur, vel in hortis serebatur veratrum Anticyrae Phocidis.

f) Hist. natur. Lib. XIV. Cap. 16.

g) V. fragm. in *Oribasii* Collect. lib. VII. Cap. 27: pag. 249.

h) Hist. nat. lib. XXV. Sect. 21.

i) Mat. med. lib. IV. Cap. 150.

k) V. Fragm. in *Oribasii* Collect. lib. VIII. Cap. I. p. 271.

Signa bonitatis.

§. 49. Seligebant ad usum veteres medici radicum fibras modice rigidas, ^{l)} fragiles, naribus admotas mox sternutationem cientes, ^{m)} carnosas, quarum plurima pars aequalis sit crassitie, ⁿ⁾ et respuebant exacutas, iunci fibrillarum instar et quae, dum franguntur, pulverem emittant (nam hae vetustatis vitio laborant). Debebat habere exilem medullam, gustumque modice ferventem.

§. 50. Adcuratissime vero omnium *Aetius*, (ex *Posidonio*, ut videtur) selectum veratri albi describit his verbis: „optimus est hellebo-
„rus, cuius ex una radice plurimae fibrae et
„quidem curtae prodeunt, rigidae, nec rugosae,
„in fine non exacutae, neque muris caudae instar
„acuminatae, intus admodum candidae, foris au-
„tem subflavae, graves, friabilem medullam ha-
„bentes, non tam molles, ut flectantur, sed per

^{l)} *Dioscorides*. l. c. habet: μετρίως τεταμένος, vel, ut alii codices non male: τετανώδης; quod *Sarracenus* modice *extentum* vertit, perquam obscure, si non dicam, falso. *Rasarius* ex *Archigene* (ap. *Oribas.* l. c. lib. VIII. Cap. 2) fibras hellebori probas, clariori voce, *rigidas* vertit. Etiam *Aetius* κάρφη τέτανα appellat.

^{m)} *Herodotus*, apud *Orib.* Collect. lib. VIII. Cap. 4. p. 276.

ⁿ⁾ *Herodotus*, l. c.

„transversum fragiles, et quae inter fractum fu-
 „mosa quadam et pura nebula circumdantur, ta-
 „lemque emittunt, (pulverulenta enim si fuerit,
 „vetustatem hellebori indicaret). Bonum porro
 „veratrum album mansum primo dulcedinis o)
 „speciem praebet, tum acrimoniae brevis, postea
 „fervore forti os inducit et salivam multam prori-
 „tat et stomachum movet.“ P)

§. 51. Alii quidem salivam copiose allicientem
 damnant, quippe qui strangulatum gulae nimis
 facile excitet; sed errant, quum hoc non sit nisi
 virtutis helleboricae efficacioris signum, et dosi eo
 minori tunc propinanda radix.

§. 52. Vetustissimi medici radicem quae mes-

o) *Archigenes* (l. c. lib. VIII. Cap. 2. p. 272) item
 ait: „elleborus-omnis dulcescit.“

p) *Aetius* lib. III. Cap. 126. edit. Ald. Κράτιστος
 ἐλλέβορος ὁ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης πάνυ πολλὰ ἔχων κάρφη
 καὶ ταῦτα σμικρὰ καὶ τέτανα καὶ ἄρυσσα (lege: ἄρρύσσα,)
 καὶ οὐκ ἀπολήγοντα εἰς ὄξύ, οὐδὲ μειουρίζοντα· λευκὰ
 δὲ σφόδρα ἔντοθεν, ἐκτὸς δὲ ὠχρότερα ὑπάρχη, βαρέα,
 ἐντερίωνην ἔχοντα εὐθρυπτα (lege: εὐθρυπτον·) οὐ καμ-
 πτόμενα διὰ μαλακότητα, ἀλλὰ καταγνύμενα καυληδόν,
 καπνῶδες τὶ ἐν τῇ θραύσει περιέχοντα καὶ ἀνιέντα, καὶ
 τοῦτο καθαρόν· τὸ γὰρ κονιορτῶδες παλαιὸν δηλοῖ τὸν
 ἐλλέβορον· ὁ δὲ ἀγαθὸς διαμασσηθεὶς, πρῶτον μὲν γλυ-
 κύτητος ἔμφασιν παρέχει, αὐτὸς δὲ δριμύτητος βρα-
 χείας· μετὰ δὲ τοῦτο πύρωσιν ἰσχυρὰν ἐμπριεῖ περὶ τὸ
 στόμα καὶ σίελον ἄγει πολὺν, καὶ τὸν στόμαχον ἀνα-
 τρέπει.

sis triticeae tempore effossa esset, praepoptabant, sed *Aetius* rectius ipso vere erutam, quippe hoc anni tempore adhuc succo suo praegnans reperiunda. *g)*

Usus veratri albi medicus.

§. 53. Veratro albo antiqui medici utebantur bifariam in morbis, i. e. vel *ad usus quotidianos* obvios et promptos, vel ad chronicorum morborum, qui invaluerant, *curationem magnam*, quae helleborismus adpellabatur.

§. 54. In universum veteres medici ad vomitum procreandum veratro albo utebantur, et helleboro nigro ad purgationem ciendam per inferiora, *a)* et ubicumque apud antiquissimos medicos *b)* de purgatione per superiora sermo est, sem-

g) L. c. δεῖ δὲ ἔαρος ἀναλέσθαι τὸν ἐλλέβορον, ἔτι τῆς ῥίζης ἐγκυμονούσης.

a) v. *Aretaeus*, *Curat. chronic. morb. lib. II. Cap. 13. p. 136. edit. Boerhavi* — *Plinius lib. 25. Sect. 22.* „nigrum,“ inquit, „purgat per inferna, candidum autem per vomitum“ — Item *Rufus*, l. c. lib. VII. Cap. 26. p. 250. et sic plures alii testantur; sed res per se loquitur in omnibus scriptis antiquissimorum medicorum. Solus libri pseudohippocratici *de affectibus internis* (opera *Hippocr.* edit. *Foesii*, Sect. V. p. 118.) auctor inutilis helleboro nigro (si textus integer est) per superiora evacuare iubet, sed a nemine omnis antiquitatis medicorum imitatus.

b) Ita ante et apud *Hippocratem* eosque, qui

per veratrum album intelligitur, vel si vox „helleborus“ non addatur; si vero purgatio per inferna instituebatur, vel helleborum nigrum, quo ciere-
tur, subintelligebant, vel purgatorium adhiben-
dum nominabant. Posterioribus vero temporibus c)
medicamen, quo ab alterutra parte evacuari prae-
cipiebant, non per se intelligebatur, sed mos erat
nominare expressis verbis.

*De veratri albi parvo usu, sine aegro-
torum praeparatione.*

§. 55. Vetustissimi medici *sine praevia prae-
paratione* hoc medicamine in morbis quotidianis
et acutis usi esse videntur, ubi per superiora, ut
dicebant, id est, per vomitum evacuandum erat.

§. 56. Iam ab *Hippocrate* brevi manu et
sine praeparatione aegrotorum veratrum album
adhiberi solebat in casu urgente, d) et ubi-

proxime eum secuti sunt, *ἐλέβορος* et vomitio erant sy-
nonyma. Perperam itaque versiones latinae graecorum
antiquitatis medicae librorum, ubi de evacuatione per
veratrum album (quae semper vomitu fiebat) sermo est,
verbum *καθαίρειν* reddunt: *purgare*, quum tamen ro-
mani medici hoc verbo nudo (i. e. sine additione: *per
superiora*) nunquam usi sint pro: *excitare vomitum*, aut
per vomitum evacuare; quamvis Graeci vocem: *καθαίρειν*
simpliciter usurpare possint, ubi de vomitu agitur.

c) Inde ab aera nostra et paullo ante.

d) v. c. in libro *de fracturis* (edit. Chart. Tom. XII.

cumque cito per vomitum evacuare in animo erat.

§. 57. Signa, ex quibus veratrum propinandum esse putabat, erant: si inter febris absentiam, ciborum inappetentia, ventriculi erosio, vertigo tenebrosa et os amarum urgeret; ^{a)} omninoque iis dari iubebat, quorum mala et dolores in superiori trunci parte residerent, et caetera signa evacuationem exigere viderentur. ^{b)}

§. 58. Sic et posteri ad *Galenum* usque, veratrum ad quotidianos usus applicabant, ut vomitum cierent, quemadmodum in scriptis pseudohippocraticis et aliis videre licet.

§. 59. Quod quidem dosi minori, quin admodum parva veratri meri ab ipsis esse factum, non nisi coniectura adsequi possumus, quum *Hippocrates* nunquam doses faciat mentionem. Posteriores tantum medici veratri albi dosin indica-

p. 203.) ἄμεινον, inquit, ἐλλέβορον πιπίσκειν αὐθήμερον, ἢ τῆ ὑστερίῃ; quo in loco per vomitum helleborinum quantocyus tumorem, trismum, febrem acutam et sphaelum a contusione partium sensibilibum circa calcaneum praevertere studebat. Quod quidem iudicium alio *Hippocratis* (Sect. IV. aph. 10.) confirmatur, dum ait: φαρμακεύειν ἐν τῆσι λίην ὀξέσι, ἢν ὀργᾶ, αὐθήμερον· χρονίζεν γὰρ ἐν τοῖσι τοιούτοισι, κακόν.

a) Sect. IV. Aphor. 17.

b) Sect. IV. Aphor. 18.

runt, quam ad usus vulgares pariter atque ad hel-
leborismum ipsum usurpaverint.

§. 60. Enimvero quum vetustissimi medici,
Hippocratis tempore nullum aliud vomito-
rium nossent praeter veratrum album, eoque solo
sint usi; ubi per superiora erat evacuandum, non
poterant nisi sola doseos diminutione hoc medica-
mentum ad usus promptos et obvios aptare, ^{c)} vel
crudae radice, vel infusi, vel eius decocti dosin
minuendo.

§. 61. Hac mente etiam qui proxime *Hippo-
cratem* secuti sunt medici, ad mitigandos pro
usu quotidiano et vulgari veratri effectus, variam
excogitarunt ipsum adplicandi viam, ut evitarent
ingestionem per os, quam dogmatica illius aetatis
schola, ad ratiunculas de natura rerum magis quam
ad sanam praxin intenta, valde abhorrebat. ^{d)}

c) Quae quidem lenior per doseos imminutionem com-
parata curatio ab *Hippocrate* ipso indicata esse vi-
detur sequenti loco: (lib. de fracturis. Operum edit.
Chart. Tom. XII. p. 257.) ἠλλέβορον μαλθακὸν πιπί-
σαι χρῆ ἀνθήμερον, per vocem μαλθακὸν, lenem hel-
leborum, id est, *diminutam* eius dosin. Idem et alio
loco (de Artic. Tom. XII. p. 362.) ἦν δὲ καὶ εὐήμετος
ἔη, ἐμέειν ἀπὸ σνρμεσμοῦ — „si homo facile vomat,
vomitorium lene ipsi praebetur (*quod parum ipsum ex-
hauriat*, secundum *Galenii* explicationem.)

d) *Mnesithei* (circa annum 320. ante aeram no-
stram huius sectae medici) pavor huiusmodi quid indi-

§. 62. Itaque *Plistonicus* et *Dieuches*, huius sectae adseclae, ^{e)} aequae ac *Diocles* (triginta annis ante hos), modo per anum suppositoriis, modo per vulvam pessariis, aut epithematis helleborinis vomitum mitem excitare adnitebantur. ^{f)}

§. 63. Maxime autem eiusdem scholae medicus, praedictorum coevus, *Philotimus* ^{g)} methodum, quam deinceps omnis posterior aetas amplectebatur, excogitavit, hellebori usum utcumque mitigandi. Ubi enim mitiori et expeditiori vomitu esset opus, veratri albi radicem raphano impingebat, ^{h)} et (ut posteriores medici dicunt) extracto sequenti die veratro, raphanum,

cat. Ita enim (apud *Oribas.* Collect. lib. VIII. Cap. 9.) „Ellebori,“ inquit, „potioni magnum periculum conjunctum est; nam vel statim valentem hominem reddidit, vel multam, longamque molestiam in morbo concitavit; danda vero hujusmodi remedia sunt iis, qui se tutam curatione praeterea curatum iri non putant.“

^{e)} Coetanei *Mnesithei*.

^{f)} Ut refert *Rufus* apud *Oribas.* l. c. libr. VII. Cap. 27. p. 266.

^{g)} V. *Rufus*, l. c.

^{h)} *Aetius* (ex *Antyllo* et *Posidonio*): „radicis veratri fibras, pondere drachmarum sex, raphano, prius arundine compuncto, infigi, postridie vero eximi, raphanumque solum, cavendo ne quid corticis veratri intus permaneat, concidi et frusta in aceto mulso edenda dari,“ jubet. (lib. III. Cap. 120.)

in quem vis hellebori sese insinuarat, vel per se, vel cum oxymelite comedendum propinabat; ⁱ⁾) „ita hominem concitatissime vomuisse, *Rufus* affirmat, id quod ex hellebori, uti per se est, propinatione minus successisset.“

§. 64. Quin et idem *Rufus* pediluviiis etiam helleborinis suo tempore per superiora purgatum esse refert. ^{k)})

§. 65. Eodem consilio *Herodotus*, *Pneumaticus*, *Rufi* coevus, decocti helleborini cochlearia duo dabat iis, qui non admodum evacuandi erant. ^{l)})

§. 66. *Galenus* contra, in usurpando helleboro admodum timidus, ingenue fatetur: „periculosum ^{m)}) sibi videri, sine praeparatione verum album propinare sui temporis aegrotis, quorum succi, ex desidia et luxu viscidi facti, ante semper essent solvendi.“

ⁱ⁾) L. c. Eandem methodum *Plinius*, (Hist. nat. lib. XXV. Sect. 24.) et *Galenus*, (lib. 1. de meth. med. ad Glauc. Cap. 12.) commendat; in quo tamen oblationis modo facile patet, medicinam non ad exactum satis, sibi que simile semper pondus redigi posse, ut *Murray* ait (Apparat. med. Tom. V. p. 158.)

^{k)}) *Rufus*, l. c.

^{l)}) Apud *Oribas*. l. c. lib. VIII. Cap. 3. p. 275.

^{m)}) Τὸ τοίνυν δίδοναι ἐλλέβορον ἄνευ τοῦ προδιατῆσαι, σφαλερὸν, etc. v. *Galenus* Comment. II. in Hippoc. lib. de fracturis (edit. *Chart*. Tom. XII p. 203.)

§. 67. *Antyllus* infusi helleborini paullum dat senibus, pueris, etc. ⁿ⁾)

§. 68. Sed ad graviolem per veratrum album curationem morborum diuturnorum progredior, quae a Veteribus appellabatur

Helleborismus. ^{a)})

§. 69. In universum magnis et inveteratis morbis per magnam veratri albi dosin mederi studebant prisci medici, sed caute et solertissima ad hanc medelam adhibita cura, partim ut praepotens malum, quemadmodum sibi persuadebant, praepotentiori ^{b)}) vinceretur medicamine, partim ut quam minima inde nascerentur incommoda.

ⁿ⁾) Apud *Oribas.* l. c. lib. VIII. Cap. 5. p. 277.

^{a)}) Voce *ἐλλεβορίζειν* jam continuator hippocratici libri de diaeta acut. anonymus utitur (edit. *Chart.* T. XI. p. 165.) et auctor libri sexti Epid. (l. c. Tom. IX. p. 360.) qua usum hellebori in morbis vomitorium indicant; sed substantivum, *ἐλλεβορισμὸν*, de magna cura, primo *Aretaeus* usurpavit (de curatione diuturnorum morborum lib. II. Cap. 13.); deinde *Caelii Aureliani* barbara vox (*Chronic.* lib. I. Cap. 4.) *helleborismi* vocabulo abusive *decoctum veratri* appellat.

^{b)}) Ad explicandam majorum hellebori dosium operationem in morbis obstinatis *Galenus* mechanicam magis et crassiorem justo ideam adhibuit, dum (in *Comment.* I. in Epidem. VI. Hipp.) inquit: — „si valde antiquus affectus sit et *ceu vectibus*, ut ita dixerim, extrudendus — veratro utimur,“ (*ἐλλεβορίζειν μὲν ἐὰν πᾶν χρόνιον ἦ τὸ πάθος, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις μοχλείας δεόμενον, εἰς ταῦτα γὰρ ἐλλεβόρω χρώμεθα.*)

§. 70. Antiquissimis temporibus ad chronicos morbos omnes, paucis exceptis, debellandos nullum medicamentum noverant medici, nisi veratrum album, ad idque tamquam ad sacram anchoram confugiebant, quando vulgaribus illi adminiculis refragati fuerant.

§. 71. „Veratrum album,“ inquit *Aretaeus*, c) „non vomitoriorum tantum, sed omnium omnino purgantium medicamentorum efficacissimum est, non quidem multitudine et varietate excretorum (nam id et cholera efficit), neque intensione et violentia vomituum (ad hoc enim nausea maritima praestantior), sed qualitate et vi egregia, qua aegrotos sanos reddit per par-

c) *Εστὶ ὁ λευκὸς (ἐλλέβορος) οὐκ ἐμετηρίων (conjectura Wiganii pro ἐμετήριον textus) μόνον, ἀλλὰ καὶ ξυμπάντων ὁμοῦ καθαρτηρίων ὁ δυνατώτατος, οὗ τῷ πλήθει καὶ τῇ ποικιλίῃ τῆς ἐκκρίσιος· τόδε γὰρ καὶ χολέρον πρήσσει· οὐδ' ἐντάσει καὶ βίη τῆσι ἐπὶ τοῖσι ἐμέτοισι· ἐς τόδε γὰρ ναυτίη καὶ θάλασσα κρέσσον· ἀλλὰ δυνάμι καὶ ποιότητι οὔτι φαύλη· Τῆπερ ὑγιέας τοὺς κάμνοντας ποίει, καὶ ἐπ' ὀλίγη καθάρσι, καὶ ἐπὶ σμικρῇ ἐντάσι. Ἀτὰρ καὶ πάντων τῶν χρονίων νούσων ἐς ῥίζαν ἰδρυμένων, ἣν ἀπαυδήση τὰ λοιπὰ ἄκεα, τόδε μόνον ἰητήριον· πυρὶ ἕκελον γὰρ, ἐς δύναμιν, λευκὸς ἐλλέβορος, καὶ ὅτι περ πῦρ ἐργάζεται ἐκκαίον, τοῦδε πλέον ἐλλέβορος εἴσω παρεκθέων πρήσσει, εὐπνοίαν μὲν ἐκ δυσπνοίας, ἐξ ἀχροΐης δε εὐχροΐην καὶ ἀπὸ σκελετικής, εὐσαρκίην (de Curat. Chron. lib. II. Cap. 10. edit Boerh. p. 136.)*

„viam et parum vehementem evacuationem. Quin
„et omnium chronicorum morborum, qui iam ra-
„dicem firmam egerunt, si caetera remedia non
„responderunt, unicum remedium. Viribus igni
„similis, quodque ignis exurendo perficit, hoc et
„amplius helleborus, intus discurrens, operatur,
„asthmaticis facilem spirationem, decoloribus co-
„lorem floridum et macilentis corpulentiam red-
„dendo.“

*Quando Helleborismus adhiberi coep-
tus, et quousque in eius usu conti-
nuatum sit.*

§. 72. Ante *Hippocratis* aetatem hanc mag-
nam curam multi medici adhibere verebantur ob
ignorantiam doses et cautelarum in helleboro pro-
pinando necessariarum; qui verum illo utebantur,
haud raro ob rudem adhibendi modum nocebant.

§. 73. Itaque *Ctesias*, *Hippocratis*
cognatus et fere coaetaneus, sed paullo iunior,
scholaeque Cnidiae medicus: „Patris mei avi-
„que mei,“ inquit, ^{d)} „temporibus medicorum nullus
„helleborum dedit, nam neque eius temperiem,
neque modum, neque pondus, quod dandum es-

^{d)} In fragmento apud *Oribasium*, Collect. lib. VIII.
Cap. 8. p. 285.

„set, illi cognoverant. Si vero quisquam helle-
„borum potui daret, imprimis hominem monebat,
„fore, ut in magnum periculum casurus esset. Cae-
„terum ex iis qui sumserunt, multi suffocati sunt,
„pauci servati. At nunc tuto dari videtur.“

§. 74. Post auctores Coacarum praenotionum, *Hippocrates* ipse, qui circa annum 456, ante aeram nostram, floruit, helleborismum audacter usurpavit et cautelas in eo administrando docuit, sed, pro more suo, paucis verbis, quae postea, ubi de modo adhibendi disseram, adlaturus sum.

§. 75. In posteriori aetate varia fortuna usus est helleborismus. Sectae enim medicae, quae statim post *Hippocratis* tempora vigeabant, animum magis ad gloriolam per speculationes et theoreticas subtilitates splendendi captandam applicuerunt, quam ad sollicitam morborum curationem; itaque, quum cautelae in helleboro usurpando partim ignorarentur, partim negligenterentur, factum est, ut tamquam periculosus non raro diffamaretur radicis huius usus. ^{e)}

§. 76. Nihilo minus tamen a medicis pluribus horum temporum exercebatur, quemadmodum in scriptis, quae sub *Hippocratis* nomine

e) Vide supra in nota ad §. 61. *Mnesithei*, Dogmatici, effatum.

edebant (pseudohippocratica nominaveris), videre licet. *f*)

§. 77. Sed medici Anticyreni hac aetate praeter caeteris helleborismum ex professo, ut ita dicam, tractabant, strenueque persequebantur per plura secula, magna aegrotorum ex aliis regionibus, a medicis derelictorum, copia Anticyram utramque (urbes, ut supra retuli, propter hanc curationem apprime celebres) navigante, ut illorum ope, per albi potissimum hellebori usum a morbis maxime diuturnis gravissimisque restituerentur.

§. 78. Postea *Themison*, *g*) methodicae sectae auctor, hanc curandi rationem magnis veratri dosibus agitare coeperat, *h*) sed libri eius de chronicis morbis *i*) perierunt.

§. 79. Qui eum sequebatur, *Cornelius Celsus* *k*) pauca quidem in suis de medicina scri-

f) V. c. in continuatione supposititia libri Hippocratis de victu acut. (edit. Chart. Tom. XI. p. 165. 175. 180.) — praeterea in libris pseudohippocraticis Epidemiorum, maxime quinto (probabiliter a Coo quodam medico. forsan Draconis filio,) sexto (vero simile a *Thessalo*) et septimo libro (a diversis auctoribus conscripto) — denique in libro de affectionibus et de internis affectibus, pluribus locis.

g) Circa annum 63, ante aeram nostram.

h) *Plinius*, *Histor. Natur.* lib. XXV. Sect. 53.

i) Quos citat *Caelius Aurelianus* (*Tard. Passio-*
num lib. I. Cap. i.)

k) Initio aerae nostrae.

ptis super veratri albi usu adfert, sed apposite; an vero ipse exercuerit, dubium.

§. 80. *Aretaeus* Cappadox deinde, *Hippocratis* ingenio ornatus, non pauca ad helleborismum facientia scite scripsit, *Domitiano* regnante.

§. 81. Tum *Rufus* (ut videtur Ephesius, ^l) et pnevmatici *Herodotus* et *Archigenes*, aerae nostrae seculo primo exeunte, hellebori usum et excolere et docere multopere sunt annisi, ut scriptorum ab iis profectorum fragmenta apud *Oribasium* luculenter testantur.

§. 82. Sed non longo post eos tempore *Claudius Galenus*, ^m) Pergamenus, sectae auctor, et generalis illius therapiae fax et tuba, subtile magis systema excogitandi, quam experientiam auscultandi avidus, viresque medicamentorum per experimenta eruere fastidians, immo in universum, pessimo exemplo, hypothetice fingens, ⁿ) veratri

l) Quae *Oribasius* ejus affert fragmenta a *Ruso* ipso, qui Ephesius dicitur, proficisci, inde patet; quod pars ipsorum in codice manuscripto reperitur, quod *Rufi* Ephesii Anatomica continet, ab *I. P. Crasso* collectim latine versa in *Henr. Stephani*, Principes artis medicae, 1567. fol. p. 128.

m) Post medium seculi aerae nostrae secundi Romae potissimum florens, celeberrimus in Scholis medicis et fere unicus per tredecim secula.

n) Omnes omnium simplicium medicamentorum vires

albi usum neglexit, quin potius timuit. In per paucis enim locis scriptorum suorum copiosissimorum (facundiae caeterum et acuti ingenii testium) praeclari huius medicaminis iniicit mentionem. In libro quidem: *quos purgare oporteat*, veterum medicorum circa helleborismum cautelas et regulas maxime ex *Hippocrate* et *Ruso* repetit praeparatorias, sed nihil de suo addens, ex quo conspicitur, a se ipso magnam curam esse celebratam; immo refert: „nonnunquam dedimus ex oxymelite raphanos, in quibus per nychthemera infixae fuerant fibrae hellebori albi, quae quidem lenis ex eo vomitio sit appellanda;“ quasi diceret: se non magnam curam, sed lenem tantum illam *Philotimi* methodum interdum adhibuisse. Eundem lenem potissimum veratri usum commendat in libro I. meth. med. ad *Glauconem*, Cap. 12. Praeterea in Commentariis ad hippocraticos et pseudohippocraticos libros hinc inde de helleboro agit leviter et suspensa quasi manu, ita tamen ut patefiat, a serio huius radicis usu valde se abhor-

et qualitates non per experimenta in corpore humano, sed conjectura tantum statuit, verbi causa, helleborum *utrumque* (de simpl. med. facultate libro XI. Tom. XIII. p. 173.) *in tertio ordine calidum et siccum* fingens arbitrarie, quum tamen harum duarum plantarum, effectum medico in corpus humanum toto coelo a se invicem differentium, una eademque qualitas nullo modo esse possit.

ruisse. Sic, ubi Hippocrates ^{o)} in maxima calca-
nei a saltu ab alto contusione, ad praecavendum,
ut videtur, tetanum et gangraenam, eo ipso, vel
postero die helleborum dari iubet, antequam fe-
bris accedat, vel cum levis modo adsit, vel non
continua; *Galenus* fatetur: „se ne febris qui-
dem experti porrigere helleborum audere.“ ^{p)}
Tam longe aberat ab helleborismi priscorum me-
dicorum usu!

§. 83. Me sane latet, utrum per solum *Galeni*
exemplum, an per eius scriptorum dog-
mata, quae tamquam oracula numinis, falli nescii,
in toto orbe terrarum, ad litteram usque in omni-
bus medicorum scriptis repetebantur, an vero alia
de causa factum sit, ut qui proxime eum seque-
rentur medici ^{q)} helleborismum omnino fere negli-
gerent; hoc saltem constat, per duo fere secula parum
esse usurpatum, donec vir in medicina pariter at-
que chirurgia praestans, *Antyllus* ^{r)} tantam huic

^{o)} Vel ejus avus, qui librorum de fracturis et de ar-
ticularis auctor esse a quibusdam perhibetur.

^{p)} *Ἡμεῖς δὲ οὐδ' ἀπυρέτω τολμῶμεν διδόναι* (*ἐλλέβο-
ρον*) in Comment. II. in librum de fractur. (edit. cit.
Tom. XII. p. 204.)

^{q)} *Caelius Aurelianus*, qui coaevus *Galeni*
fuisse, nec post eum vixisse videtur, in epilepsia helle-
borismum (l. c. lib. I. Cap. 4.) adhibere docet, quamquam
stylo afro, id est, parum romano, rudi et aspero.

^{r)} Circa annum 330, aerae nostrae, auctor; cujus frag-

curationi daret operam, ut in cautelis, quas medicaminis huius usus postulat, exponendis, facile sit princeps.

§. 84. Paulo post eum *Posidonius*, non infimo loco medicus, ut ex fragmentis ab *Aetio* servatis conspiciere licet, cum *Antyllo* in helleborismo excolendo aemulatus est. ^{s)}

§. 85. Tunc vero magna per helleborum cura sensim iterum et penitus fere in desuetudinem abiit. Etenim *Oribasius*, circa annum 362 in Collectis quidem suis, *Juliano* imperatori (apostatae dicto) inscriptis, multa e Veteribus de helleborismo congegit, at ubi ipse eum docere debuisset (in Synopsi ad *Eustathium* filium), eius non meminit.

menta *Oribasius* et *Aetius* servarunt, Cl. *Sprengelius* vero seorsim edidit.

^{s)} Aetate *Oribasii* et paullo ante eum scripsisse (circa annum 360.) ex eo intelligitur, quod *Oribasius* in capite de epilepsia (Synopsis lib. VIII. Cap. 6.) verbotenus fere, sed tacite, exscripserit *Posidonii* morbo huic medendi rationem, quam *Aetius* (Tetrab. II. Serm. II. Cap. 13.) sub *Posidonii* auctoritate adfert. Sed *Posidonius* noster (quem, nescio qua ratione, aliqui *Possidonium* nominant, quum etymologia pariter atque Aldina graeci textus editio, tum etiam *Photius*, (p. 565.) *ποσειδωνίου* nomen ipsi vindicent) cum illo antiquiori, quem *Strabo* (Geogr. lib. XI. p. 491.) *Ptolemaei* amicum vocat, Philosopho, non confundendus est.

§. 86. Seculo tamen post *Asclepiodotus*, a praeceptore fanatico, *Jacobo Psychresto* multum recedens, (circa annum 460.) intermissum diu neglectumque helleborismi usum resuscitavit et morborum summe obstinatorum graviumque admirandis per medicinam hancce curis, maximam adeptus est famam; ^{t)} sed inter omnes medicos antiquitatis *ultimus*, quippe post quem omnis helleborismi usus inter Graecos oblivione sepultus, nec ab Arabum ullo ^{u)} postea restitutus est.

§. 87. *Aetius* enim Amidenus, qui circa annum 545.) ^{v)} egregio ordine et perspicua dicendi ratione, quaecumque veteres de morborum curatione scriptis reliquerant, in sedecim libros con-

t) Ἀσκληπιόδοτος — τοῦ λευκοῦ ἐλλεβόρου πάλαι τὴν χρῆσιν ἀπολωλῦσαν — αὐτὸς ἀνεκαίνησε, καὶ δι' αὐτοῦ ἀνιάτους νόσους ἰάσατο (*Photii Μυριόβιβλον*, p. 1054. edit. *Schotti*, Rothomagi, 1653, fol.)

u) Immo *Mesue*, sub caliphatu *Rashid*, circa annum 800. adeo celebris, ut medicorum evangelista diceretur, ad veratri albi usum penitus abolendum multum contulit; ita enim in libro de simpl. Cap. 30: „Elleborus „duplex est,“ inquit, „albus et niger, hicque salubrior „albo, qui symptomata terribilia minatur.“

v) Vir doctissimus M. D. *Carolus Weigél* in *Aetianarum* exercitationum specimine (Lips. 1791. 4. p. 8.) argumentis evicit, *Aetium* inter annum 540. et 550, *Alexandrum* vero *Trallianum* ad decennium sextum ejusdem seculi esse referendam.

gessit, ex *Antyllo* quidem et *Posidonio*, quae ad helleborismum pertinent, studiose excerp-
sit, de sua vero experientia nihil prorsus addit.

§. 88. Ita et *Alexander Trallianus*, qui circa annum 555. *Iustiniani* aevo, duodecim de re medica libros graece composuit, tam alienus erat, uti caeteri eius aetatis medici, ^{w)} ab usu huius radicis, ut lapidem armeniacum (cupri oxydum fossile) veratro albo longe praeferret, „tanquam evacuantem sine molestia et periculo „medicinam, quod secus sit in veratro albo. ^{x)}

§. 89. Postea quidem *Paullus Aegineta*, qui septem suos de medicina libros circa annum 640. graece scripsit, ad helleborismum celebrandum quae pertinent ex veteribus hausta, strictim proposuit, ^{y)} sed ita ut intelligas, ab ipso non fuisse usurpatum.

§. 90. *Johannes* denique, *Zacchariae* filius, cognomine *Actuarius* ^{z)} veratri albi

^{w)} Cui conspirat *I. Freind* (Hist. de la med. Tom. I. p. 160): „ce medicament,“ inquit, „si renommé parmi les anciens étoit (du tems d' Alexandre) déjà devenu tout-à-fait hors d' usage.

^{x)} Libr. I. in fine Capitis de melancholicis.

^{y)} Libr. VII. Cap. 10.

^{z)} Quum a *Myrepsso*, qui exeunte seculo decimo tertio scripsit, *Actuarius* citetur, non post annum 1280. floruisse videtur (v. *Freind*, l. c. p. 463, 464.)

non nisi obiter meminit, ^{aa)} et modo ex aliorum relatione.

Quibus anni temporibus, quibus morbis, quibusque hominibus helleborismum Veteres aptum iudicarint vel ineptum.

§. 91. Ver aptissimum censebant prisci medici ad evacuationes per helleborum, secundo autumnum, et si inter hyemem et aestatem optio erat facienda, aestate libentius per superiora, hyeme per inferiora purgabant. ^{a)}

§. 92. Helleborismi usum interdicebant in asthmatibus, tussibus, et ulceribus internis (v. c. pulmonis tabe, ^{b)} et iecoris colliquatione;) ita et haemoptoicis, quamvis iam recte valere viderentur, veriti ne vena rumpatur in pulmonibus maxime gracilium hominum angusto pectore et longa cervice, i. e. phthisico habitu, praeditorum (siquidem eiusmodi naturae plerumque tubercula habeant in thorace, difficulter spirent et tussi vexentur ^{c)}); item in faucium et colli morbis, in

aa) Method. med. libr. V. Cap. 8.

a) Hippocr. Sect. IV. Aph. 4. et 6.

b) Hippocr. Sect. IV. Aph. 8. — Rufus, apud Oribasium, Collect. lib. VII, Cap. 26. p. 244.

c) Rufus, l. c. p. 245.

oris ventriculi dolore eorum, qui vomere facile non possint, ^{d)} ita etiam in lienteria, ^{e)} in suffusionis oculorum primordiis, capitisque adfectibus, qui ex intervallis violentos dolores inducunt, cum faciei rubore et vasorum distentione; in hysterica denique strangulatione. ^{f)}

§. 93. In universum febricitantium nemini, praeterquam quartanariis quibusdam concedebant. ^{g)}.

§. 94. Praeterea, pinguiores non facile vomitum helleboricum ferre, opinabantur, ^{h)} nec plethoricos, ⁱ⁾ neque lipothymiae obnoxios.

§. 95. Timidos item et qui pusilli erant animi aegre admittebant, quum, si qua in ulla alia re, maxime in hac operatione forti opus

^{d)} *Rufus*, l. c. p. 244. et 245.

^{e)} *Hipp.* l. c. aph. 12.

^{f)} Ex *Antyllo* et *Posidonio Aetius* refert, lib. III. Cap. 121.

^{g)} *Galenus*, lib. I. de meth. med. ad Glauconem, Cap. 12. — *Rufus*, l. c. p. 264.

^{h)} *Rufus*, l. c. p. 245. Eisdem et *Hippocrates* mihi videtur indicare, dum dicit: (Sect. IV. aph. 16.) Ἐλλέβορος επικίνδυνος τοῖσι τὰς σαρκὰς ὑγίαις (quasi diceret: „habiliores,“ *fleischichte Personen*) ἔχουσι, σπασμὸν γὰρ ἐμποιέει — quare (Sect. IV. Aph. 6. :) τοὺς ἰσχνοὺς — ἄνω φαρμακεύειν, *graciles per superiora ut purgentur*, imperat, eadem ratione.

ⁱ⁾ *Aetius*, lib. III. Cap. 124.

sit animo; quare nec mulieres, nec senes, nec pueros ipsi aptos iudicabant. ^{k)}

§. 96. Convenire autem maxime longis valentibusque morbis sine febre, insaniae, ^{l)} melancholiae, ^{m)} inveteratis pedum et coxendicum doloribus, doloribus articulorum, ⁿ⁾ initiis podagrae, ^{o)} epilepsiae, ^{p)} cynico spasmo, ^{q)} mentis segnitiei, ^{r)}

^{k)} Rufus, l. c. p. 245.

^{l)} *C. Celsus*, de Medicina lib. II. Cap. 13. cui omnes alii medici veteres consentiunt.

^{m)} *Aretaeus*, Curat. diut. lib. I. Cap. 5. — *Galenus*, de atra bile, Cap. 7. — *Plinius*, histor. natur. lib. XXV. Sect. 94. „efficacius elleborum,“ inquit, „ad vomitiones et ad bilem nigram extrahendam.“

ⁿ⁾ *Rufus*, l. c. p. 263. — *Aetius*, l. c. Cap. 121.

^{o)} *Aretaeus*, Curat. diut. lib. II. Cap. 12. καὶ γὰρ τοῖσι ποδαγρικοῖσι ἐλλέβορος τὸ μέγα ἄκος, ἀλλὰ ἐν τοῖσι πρώτοις προσβολῆσι τοῦ πάθους.

^{p)} *Celsus*, l. c. — et *Caelius Aurelianus*, tard. Pass. libr. I. Cap. 4. §. 108 — 111.

^{q)} *Celsus*, lib. IV. Cap. 2.

^{r)} Neque ad morbosam solum mentis imbecillitatem adhibebatur, sed, quod mirum, a sanis etiam hominibus, studio literarum deditis, ad acuendum ingenium et, ut *Plinius* (hist. nat. lib. XXV. Sect. 21.) ait, „ad pervidenda acrius, quae commentabantur, saepius sumtitabatur veratrum,“ verbi causa, a *Carneade* academico, qui (v. *A. Gellius*, N. A. lib. XVII. Cap. 15.) „scripturus adversus Stoici *Zenonis* libros superiora corporis elleboro candido purgavit.“ Idem *Carneades* (*Valerio Maximo* lib. VIII. Cap. 7. auctore) „cum *Chrysippo* disputaturus helleboro se ante purgabat ad

amentiae (attonito morbo), vertiginibus caput obnubilantibus (fanaticis ^s), paralysi inveteratae ^t), diutino capitis dolori ^u), veterno, vitiligini, le-

exprimendum ingenium suum attentius et illius refellendum acrius.“ Quo quidem ex usu veratri ad aciem ingenii exacuendam *Luciani* Samosatae illud intelligitur (*βίων πράσις*, Op. Tom. I. p. 564. edit. *Reitzii*): οὐδέμιν γενέσθαι σοφὸν, ἢν μὴ τοὺς ἐφεξῆς τοῦ ἐλλεβόρου πίησ — „non licet fieri sapientem nisi *ter* usus sis helleboro deinceps,“ et non minus *Horatii* illud, quando per verba: „*Tribus Anticyris insanabile caput*,“ hebes nimis ingenium deridet, cuius per *ter* repetitum helleborismi usum stupiditas non sanetur.

Tam crebrae enim erant antiquitus ad mentis infirmitatem curae helleboricae in urbe Anticyra, tamque pervulgatae, ut huius urbis nomen metonymice ad helleborismum ipsum transferretur et Anticyra diceretur, ubi helleborismum et helleborum adeo intelligerent. Inde mordax illud in avaros dictum *Horatii* (lib. II. Sat. III. v. 82. 83.):

Danda est ellebori multo pars maxima avaris;

Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem —

i. e. omnem potius helleborum, qui reperiri possit, avaris propinandum esse, censerem.

Ita etiam *Persius* (Sat. IV. v. 16.) „Anticyras melior sorbere meracas.“

O! besser wär's, du schlucktest unvermischt Elleborus.

Ad modum Horatiani illius (Epist. II. II. v. 137.) „Expulit elleboro morbum bilemque meraco.“

s) *Rufus* l. c.

t) *Aetius* l. c. Cap. 121.— *Cael. Aurelianus*, l. c. lib. II. Cap. 1.

u) *Rufus*, l. c. — *Aretaeus*, Cur. diut. lib. I. Cap. 2.

prae, ^{v)} leucae, et elephantiasi, ^{w)} et aliis cutis exanthematibus; tum in calvitie capitis et menti, in incubo, in hydrophobia iam enata ^{x)} in renum lithiasi, in diuturnis cruditatibus, ^{y)} in coeliaco morbo, ^{z)} in leucophlegmatia, in lienis morbis, ^{a)} in struma, ^{b)} in cancro occulto, quamvis ulceribus ipsis minus convenire videatur, ^{c)} denique in multitudine pene innumera morborum. ^{d)}

§. 97. Si morbus adsit, qui suapte natura diuturnus esse soleat, multo melius censebant, veratrum in principio morbi propinari, priusquam morbus maiores vires acquisiverit, quia pleracque

v) *Rufus*, l. c.

w) *Plinius*, l. c. lib. XXV. Sect. 24.

x) *Rufus*, l. c. pag. 263. „efficit,“ inquit, „ut qui aquam iam reformidarunt, amplius non metuant; id autem olim agricolae quoque cognoverunt, qui, ubi canes morbo caperentur, elleboro purgabant, ac medici multo post tempore homini, qui simili morbo laborabat, elleborum dare in animum induxerunt.“

y) *Rufus*, l. c. — *Plinius*, l. c.

z) *Celsus*, l. c. libr. IV. Cap. 16. — *Aretaeus*, Cur. diut. lib. II. Cap. 7.

a) *Rufus*, l. c. p. 264.

b) *Celsus*, lib. V. Cap. 28. §. 7.

c) *Rufus*, l. c.

d) *Aetius*, (ex Antyllo et Posidonio,) l. c. Cap. 121: τὸ δὲ ἐξαριθμεῖν ἐφ' ὧν πάθων εὐδόκιμος ἐστὶν ὁ ἐλλέβορος, οὐ ῥάδιον διὰ τὸ πλῆθος.“

tales affectiones consuetudine et tempore invictae atque insuperabiles evadant. *ee*)

§. 98. Si vero morbi accessionibus et intermissionibus periodicis redeant, iis, quorum paroxysmi cito expectandi sint, non dandum medicamentum, quibus vero serius, exhibendum iudicabant; in morbis porro, qui magnas et ordinatas intermissiones habeant, multo ante accessionem medicari oportere, sin vero parvas et inordinatas, tunc helleborismum esse usurpandum, quam primum accessio cesset, praecipue in morbo comitiali. *ff*)

Praeparatio ad helleborismum.

§: 99. Quum veratrum dandum esse videbatur, victus rationem instituebant, quae in universum erat, ut, qui *difficulter* vomebant, *Hippocratis* *a*) monitu, ante propinationem pharmaci, corpus humectarent plenioribus nutrimentis et requie — (addunt pseudohippocratici libri v. c. lib. VI. Epidemicorum: „per balneum,“) secundum posteriorum vero medicorum doctrinam: ut *ad vomitum artificiose adsuefierent.*

ee) *Rufus*, l. c. pag. 264.

ff) *Rufus*, l. c. p. 265.

a) Sect. IV. Aph. 13. — item *Celsus*, libr. II. Cap. 15.

§. 100. Etiam eos, qui *facile* vomebant, ter tamen vomere iubebant, antequam medicamentum magnum porrigebant, primo a coena, secundo ieiunos, ^{b)} postremo raphano ^{c)} prius adsumto (vel origano, vel hyssopo, vel eruca, ^{d)} — alii, tertantum a coena; ^{e)} tum biduum, aut triduum intermittere, priusquam helleborum biberent.

§. 101. Quos vero difficulter vomere norant, longiori temporis spatio, ad tres hebdomadas usque praeparabant ^{f)} et pluribus diebus (v. c. tertio vel quarto quoque die) vomitui adsuefaciebant, ^{g)} ita ut frequentius vomere deberet homo,

^{b)} Vt a coena, ita ieiunii, balnei usu praegresso, vomebant, non nisi digitis, aut penna oleo intincta faucibus immissis, pharyngemque titillantibus.

^{c)} Plus quam libram et ad sesquilibram usque raphanorum acriorum comedenda dabant post exiguum cibum et aquae potum; tum integram horam expectare, donec ructus et nausea orirentur, denique digitis, aut pluma in fauces insertis vomitum proritare iubebant, id quod, *ex raphano vomere*, dicebant. *Archigenes*, ap. *Oribasium*, l. c. lib. VIII. Cap. I. p. 270.

^{d)} Leviter decoctas herbas si quis comederit. *Rufus* apud *Aetium* lib. III. Cap. 119.

^{e)} *Aetius*, lib. III. Cap. 127.

^{f)} *Archigenes*, l. c. p. 267.

^{g)} Ad summum quatuor vomitus a coena, et duo ex raphano in universum ciebant iis, qui quam minime ad vomitum essent proclives. *Archigenes* l. c. pag. 267 — 271.

quando proxime ad sumendum medicamentum accederet, ratione tamen habita corporis virium, ne diutius iusto vomitibus his praevis extenuarentur, quia si qua alia re, robore praesertim ad hanc curam sit opus. ^{h)}

§. 102. Inter singulos vomitus igitur tres vel quatuor dies integros intercalabant, quibus corpus per alimenta facile digestibilia, otium et mentis lenimina recreabant.

§. 103. Post ultimum vomitum unum aut duos ⁱ⁾ dies intermittebant, antequam homo veratrum sumeret, quo quidem tempore clystere alvum subducebant, ^{k)} balneo lavabant, et exiguo cibo nutriebant.

Modus adhibendi veratrum album in helleborismis.

§. 104. Triplici modo in universum veratrum propinandum apparabant: in infuso, in decocto, et in substantia.

§. 105. Validissimum et optimum praeferebant, ^{a)} quo radix in particulas crassiores, gruti nostri crassioris instar (polentam contusam Ve-

^{h)} *Rufus*, l. c. p. 265.

ⁱ⁾ *Archigenes*, l. c. p. 268.

^{k)} *Archigenes*, l. c. — *Aetius*, lib. III. Cap. 127.

^{a)} *Rufus*, l. c. p. 266.

teres appellabant) vel sesami ^{b)} granorum forma et magnitudine, *forcipe* ^{c)} *concideretur*, in eoque maiores crassioresque particulas, quo mitius ^{d)} purgare vellent; sed curabant, ut quam maxime aequalis essent crassitudinis, nullo intersperso tenuiore pulvere, ne vomitio temporibus inaequalibus succederet. ^{e)}

§. 106. Erant, qui granulati huius praeparati drachmas duas cum dimidia (= 180 Grana no-

b) *Paullus Aegineta*, lib. VII. Cap. 10.

c) *Ψαλιστόν* (mit der Scheere geschnitten) *Antylli* locus, apud *Aetium* (lib. III. Cap. 128.) hanc radicis praeparationem nominat. Eundem locum *Oribasius* (in *Collect.* l. 8. Cap. 5. p. 277.) habet; sed *Rasarius* male vertit: „in ramenta derasam.“ — *Antyllus* paullo infra (*Aetius*, l. c. Cap. 131.) Fusius hanc operationem describit: τὰ κάροφη λαβὼν τέμνε ψαλίδι εἰς ἀλφιτώδη (in der Grösse wie geschrotenes Getreide) μεγέθη ἢ πιτυρώδη — quas quidem *forcipe in gruti magnitudinem concisas radicis particulas* linteo detergi iubet, ut pulvis minutus auferatur, sicque suffocatio praeventatur. *Archigenes*, (l. c. pag. 272.) hellebori fibras crassiores ante concisionem, per longitudinem semel aut bis findere docet.

d) *Rufus*, l. c. p. 266. Crassiores hae particulae pauciora modo tactus puncta membranis internis ventriculi praebebant, qua quidem ratione, dosis vel maxima huius praeparati non nisi minutae pulveris subtilioris dosi par esset censenda; praeterea crassior haec particularum forma descensum in intestina et purgationem per inferna impediabat.

e) *Archigenes*, l. c. p. 272.

stra) pro dosi maxima, robustioribus darent, *f*) alii, qui drachmas modo *g*) duas (= 144 Grana), cum copiosissime daretur, si mediocriter, decem obolos (= 120 gr.) et si parcissime, octo obolos (= 96 grana) — et quidem vel in aqua, vel in vino, vel in passo, *h*) vel in lentium decocto, maniacis autem (ut latenter ipsis porrigeretur) in pulte, *i*) vel in aqua mulsa, *k*) vel in pilulis. *l*)

§. 107. Hoc simplicissimum veratri albi prae-
paratum citius quam caetera vomitum ordiri, ac
plerumque ante duas horas bilem pituitamque edu-
cere sine multa disturbance, *m*) tum, ipso simul
per vomitum reiecto, evacuationem intra quatuor
vel quinque horas sedari *n*).

§. 108. Alio modo radicem *in mortario con-*
tundebant et per angustissimum cribrum pulvere

f) *Aetius* (ex *Antyllo* et *Posidonio*) l. c. Cap. 131.

g) *Archigenes*, apud *Oribasium* lib. VIII. Cap. 2. p. 273.

h) Vino ex uvis passis confecto.

i) *Archigenes*, l. c.

k) Oxymelite, ex melle et aceto composito.

l) *Archigenes*, l. c. pag. 275. — pilulis destina-
batur maxime pulvis subtilis.

m) ἀνευ πολλοῦ παραγμοῦ, *Antyllus* ap. *Aeti-*
um, l. c. Cap. 128.

n) *Antyllus* ap. *Oribas.* l. c. p. 277. et apud
Aetium, l. c. Cap. 128.

tenuissimo separato, ^o) pulverem crassiorem ^p) propinabant audacioribus, dosi drachmae cum duobus obolis (= 96 granorum); quod quidem praeparatum tarde ^q) agere fatentur, saepe post quatuor vel quinque horas vomitum incipiendo, sed omne bilis et pituitae genus educere, idque non quidem sine spasmi (crampi) ^r) et nimii vomitus periculo, ob nimiam evacuationis prolixitatem, multiplicem tamen utilitatem adferre.

§. 109. Plurimi radicis fibras cum medulla comminuebant, alii vero a fibris quam carnosissimis, prius spongia madefactis, turgescientem corticem acu in longitudinem fissum deglubebant et iterum in umbra siccatum comminuebant, efficaciorum medicinam putantes. ^s)

§. 110. Item *infuso* veratri albi utebantur. Drachmas enim quinque (= 310 grana) particula-

^o) Ablatum hoc pacto pulverem tenuissimum, cum melle inspissato, solidissimo, in pilulas cogebant (*Aetius*, l. c. Cap. 131.) dandas si cuidam essent usui, 96 granorum pondere.

^p) *Aetius*, l. c. Cap. 131. — placentis etiam vel pulti pulverem crassiorem admistum maxime mente captis porrigebant, ut eos fallerent, *Archigenes*, l. c. p. 274.

^q) *Aetius*, l. c. Cap. 128.

^r) *συνολκῆς*, *Aetius* l. c.

^s) *Plinius*, hist. natur. lib. XXV. Sect. 21. — *Archigenes*, l. c. p. 272.

rum radicis concisarum in aquae pluvialis semi-
hemina attica ($\equiv 5\frac{3}{8}$ nostrarum unciarum) ^{t)} ma-
cerabant per triduum, ^{u)} tum per colum trāicie-
bant et liquorem calefactum propinabant senibus,
pueris ^{v)} et hecticis. ^{w)}

§. 111. Alii *decoctum* tutissimum putabant, ^{x)}
sicque parabant: veratri, in particulas forcipe
concisi, ^{y)} libram ($\equiv 14\frac{2}{3}$ unicas nostras) in aquae
heminis senis ($\equiv 64\frac{4}{5}$ Uncias nostras) triduo mace-
ratam lento igne decoquebant ad tertiae partis
consumtionem, radicem dein exprimebant et li-

t) *Massarias*, de ponderibus et mensuris, Tiguri, 8.
1584. lib. III. Cap. 14.

u) Maceratio haecce in aqua tam longa vires veratri
summopere minuebat; omnes enim omnium plantarum
partes cum aqua mistae fermentationem subeunt, vires
medicas debilitantem eo magis², quo diutius maceratio et
infusio continuetur, nisi spirituosa, destillatione ex fer-
mentatis vegetabilibus abstracta, fuerint addita, quibus ta-
men Veteres carebant. In primis vero veratri albi radix
magis ad partium suarum constitutarum decompositio-
nem prona est, quam aliae radices, nisi perquam sicca
sit; mucidae enim fermentationi subjectus est quam ma-
xime ejusdem pulvis, nisi perfecte siccatus fuerit. Mucor
vero omnem plantarum vim medicam destruit citissime
et penitus.

v) *Antyllus*, ap. *Oribas.* l. c. p. 277. — apud
Aetium lib. III. Cap. 129.

w) *Aetius*, l. c.

x) *Herodotus*, l. c. p. 275.

y) *Ἐψαλισμένον*, *Aetius*, l. c. Cap. 129.

quori tunc mellis heminis duabus ^z) (= $21\frac{3}{5}$ unciis nostris) adiectis, totum inspissabant, ^{aa}) donec non inquinet, ^{bb}) sive ut *Archigenes* vult, ^{cc}) ad eclegmatis consistentiam. *Archigenes* quidem huius sirupi pro dosi dabat homini ad helleborismum praeparato, quantum mystri moderati ^{dd}) capacitatem impleret (= 260 ad 288 grana nostra), *Herodotus* autem robustis mystri quantitatem, sed qui non admodum evacuandi erant, duo cochlearia (= 144 grana) porrigebat. ^{ee}) Alii decoctum mellitum ad tertias inspissatum dosi cochlearis magni ^{ff}) (108 granorum) propinabant lingendum, quo nec spasmum, nec nimiam evacuationem cieri affirmabant. ^{gg}) Alii inspissatum

^z) *Archigenes* duplum mellis addit (= $43\frac{1}{5}$ uncias,) l. c.

^{aa}) Quae quidem diutina coctio et inspissatio medicamenti vires non parum minuebat, ita ut doses inspissati, etiamsi quantitate et volumine non erant parvae, viribus tamen et intensione fierent minutae.

^{bb}) *Herodotus*, l. c. p. 275.

^{cc}) Ap. *Oribasium*, lib. VIII. Cap. 2.

^{dd}) v. *Massarium*, lib. III. Cap. 30, 31. collatum cum Cap. II. — Cotyle, $15\frac{3}{5}$ uncias nostras mellis capiebat, *mystrum* vero attica *magnum* decimae octavae Cotyles atticae parti, *mystrum parvum* contra vigesimae quartae aequabatur.

^{ee}) Apud *Oribasium*, l. c. pag. 275.

^{ff}) *Massarius*, l. c. Cap. 38.

^{gg}) *Aetius*, l. c. Cap. 130.

decoctum in pilulas formabant et potissimum mente captis, ut eos fallerent, porrigebant. ^{a)}

Quae admiscebant veratri medicamento.

Sesamoides.

§. 112. At tam simplici modo non ab omnibus veteribus medicis propinabatur veratrum album. Alii enim infuso origanum, aut absinthium aut natrum admiscebant, alii thapsiam, ^{b)} alii uvam taminiam. ^{c)}

§. 115. Maxime autem hellebori albi pharmaco semina quaedam admiscebant, *Sesamoides* appellata, quoniam forma (ovata) ad sesami semen accedebant, ^{d)} vel etiam *helleborus anticyricus*, aut *Anticyricon* nuncupata, non quod planta, quae sesamoides semen ferebat, similitudinem cum planta hellebori albi haberet, sed partim quod semen hocce similem vomitum ^{e)} ciceret, quam helleborus, partim quod ad helle-

a) *Archigenes*, l. c. p. 275.

b) *Thapsiae Asclepii*, L. radicem.

c) Semen *Delphinii Staphisagriae*, L.

d) „Granum Sesamae; (sc. simile“) *Plinius*, hist. nat. lib. XXII. Sect. 64. — idem *Dioscorides*, lib. IV. Cap. 152: σπέρμα ὁμοιον σησάμῳ.

e) Διὰ τὸ καθαίρειν αὐτοῦ τὸ σπέρμα παραπλησίως ἔλλεβόρῳ, *Galenus*, de simpl. med. fac. lib. VIII. Cap. 18. §. 11.

bōrismos instituendos, *f*) praecipue Anticyrae Phocidos, adhiberetur, *g*) ut suffocationem, a veratro albo oriundam, praeverteret, *h*) quemadmodum Anticyreni et sibi et aliis persuadebant.

§. 114. Anticyra enim in Phocide antiquis temporibus, ut dixi, ob curas helleboricas maxime celebrabatur, optime ibi veratro albo ad helleborismos apparari solito, quare, addit *Strabo*, *i*) illuc magnam hominum copiam curationis causa profectam esse; crevisse etenim in Phocide remedium quoddam sesamo simile, quo Oetaeum appararent helleborum. Ita et *Plinius*: „in Anticyra insula;“ inquit, — „ibi enim tutissime sumitur elleborus, quoniam Sesamoides „admiscent.“ *k*)

f) Διὰ τὸ μίγνυσθαι ἐν ταῖς καθάρσεσι τῷ λευκῷ ἔλλεβόρῳ, *Dioscorides*, lib. IV. Cap. 152.

g) *Strabo*, l. c.

h) Σησαμοειδὲς — ξυμμίσγεται — ἔλλεβόροισιν, καὶ ἤσσον πνίγει, v. Continuatore libri de victu acutorum (Opera *Hippocr.* et *Galenii*, edit. *Chart.* Tom. XI. p. 182.)

i) Διὰ τοῦτο ἀποδημεῖν δεῦρο πολλοὺς καθάρσεως καὶ θεραπείας χάριν· γίνεσθαι γάρ τι σησαμοειδὲς φάρμακον ἐν τῇ φωκικῇ, μετ' οὗ σκευάζεσθαι τὸν οἰταῖον ἔλλεβρορον. (Geogr. lib. IX. pag. 640.)

k) Hist. natur. lib. XXV. Sect 21. In eo tamen errat *Plinius*, quod Anticyram Phocensem pro insula habeat; jācebat enim in continenti, semimilliarium a portu dis-sita. Quam loci naturam *Pausanias* (Geogr. lib. X.

§. 115. Quod quidem sesamoides etiam merum dabant, drachmae (= 72 granorum) pondere ^{l)} cum oxymelite tritum, vomitus procreandi causa; quum vero in helleborismis propinabant, veratri dosi tertiam seminum partem iungebant.^{m)}

§. 116. Primis temporibus ⁿ⁾ *Sesamoides* simplici voce, posterioribus autem *Sesamoides magnum* semen hocce, veratro albo in helleborismis admisceri solitum, appellabatur, non propter magnitudinem plantae, sed aperte, quoniam ad *magnam curam* (helleborismi) adhibebatur, praestantiusque censebatur alio semine eiusdem

p. 682. edit. Hanoviae 1613.) luculenter describit. Idem et *Livius* (lib. XXVI. Cap. 26.) testatur, dum inquit: „breve terra iter eo (Anticyram) — ab Naupacto est.“

^{l)} *Plinius* lib. XXII. Sect. 64. — Continuator pseudohippocraticus libri de diaeta acutorum (edit. *Chart.* Tom. XI. p. 182.) majorem dosin statuit: *σησαμοειδὲς ἄνω καθάιρει· ἢ πόσις ἡμιόλιον δραχμῆς ὁ σταθμὸς* (drachma et dimidia,) *ἐς ὄξυμέλιτα τετριμμένον.*

^{m)} Idem Continuator libri de diaet. ac. loco citato. — Magis definitam proportionem *Dioscorides* (lib. IV. Cap. 152.) docet: „seminis quantum tribus digitis capitur, cum albi veratri sesquiobolo (= 18 granis) ex aqua mulsa datum“.

ⁿ⁾ In genuinis *Hippocratis* scriptis non occurrit. Primus, qui ejus mentionem faciat, est *Diocles* (qui 20. annis post Hippocratis obitum floruit) v. *Erotiani* dictionarium (op. *Hipp. et Galeni* edit. *Chart.* T. II. p. 133.)

nominis, °) potissimum vero ut distingueretur a Sesamoide quodam albo, quod etiam *minus P*) nominabatur.

§. 117. Nondum constat, cuiusnam plantae fuerit illud semen vomitorium Sesamoides, quod veratro albo tunc temporis, et potissimum Anticyrae q) Phocidis, suffocationis minuendae causa admiscebatur. *Theophrastus* ait: „admisceri helleboro propinando semen minutae herbae, *helleborines*, ut eo melius vomitio procedat. r) Hel-

o) *Theophrasti* enim tempore (hist. plant. lib. X. Cap. 11.) sub nomine sesamoides semen etiam hellebori nigri ferebatur, quod, ut *Rufus* (ap. *Oribasium* Collect. lib. VII. Cap. 27. p. 251.) ait, cnici (carthami) semini simile drachmarum duarum pondere *ad purgationem per inferiora* vehementius, quam radix ipsa fuerit. — *Dioscorides* idem (lib. IV. Cap. 151) affirmat: ὄν καὶ αὐτὸν (καρπὸν τοῦ ἔλλεβοῦρου μέλανος) καλοῦσιν οἱ ἐν Ἀντικύρῳ σησαμοειδῆ.

p) Ignotae plantae semen, cuius dosin *Dioscorides* (lib. IV. Cap. 153.) cum *Russo* (l. c. p. 255.) ad purgandum per inferiora, dimidium acetabuli (mensuram, quae novem nostras drachmas capere potest) statuit.

q) Propterea sesamoides hocce *Anticyricon* (*Plinius*, l. c.) et Anticyrae ob similitudinem effectus etiam (sed abusive) *helleborus*, ab exteris vero *anticyricus helleborus* appellabatur. V. *Galenum*, de facult. simpl. lib. VIII.

r) Μίσγεται πρὸς τὴν πόσιν, ὅπως εὔ ἐμέση, τὸ τῆς ἔλλεβορινῆς σπέρμα. Hist. pl. lib. X. Cap. 11.

leborine appellata fuisse videtur, ob effectum hel-
lebori similem et aequè vomitorium, eiusque semen
idem fuisse ac illud, quod posteriori tempore sesa-
moides (magnum) nuncupabatur, cuius planta
proxime ad erigerontis vel senecionis formam ac-
cedebat, ^{s)} floribus albis, radice gracili, semine
amaro.

§. 118. Vero igitur non absimile erit, si con-
iectamus, semen fuisse erigerontis cuiusdam (acris?
graveolentis? viscosi?) speciei, quum iam herba
erigerontis nostri *acris* quam maxime sit vo-
mitoria, quemadmodum *Stedmanni* observa-
tiones ^{t)} demonstrant, qui ab herbae recentis vel
externa in cute applicatione vomitum vehemen-
tem natum vidit. Etiam *Cullen* ^{u)} refert, ple-
bem hac planta vulgo, ut vehementiori vomito-
rio uti. Iam, quid *semina* ipsa praestabunt, si
pota ventriculi nervos tetigerint, quum semina
in universum herbarum vim concentratam con-
tinere soleant, ut e. g. in conii maculati et helle-
bori nigri semine observatur!

^{s)} *Rufus* l. c. p. 250. — *Plinius*, l. c. „caetera,“
inquit, „simile erigeronti herbae.“ — idem *Dioscori-
des* dicit (l. c. Cap. 152.) ἔοικεν ἢ πὸς ἠριγέροντι.

^{t)} *Edinb. med. Essays*, Vol. II. art. 5.

^{u)} *Arzneimittellehre*, B. II. p. 528.

*Regimen vomitionis ex veratro albo rite
succedentis.*

§. 119. Simulatque veratrum biberat homo, aquam frigidam ori colluendo dabant, et aliquid odoramenti porrigebant, ut nausea praecox deleteretur et averteretur. ^{a)}

§. 120. Si vires constabant, sedere aegrotos iubebant; si infirmae erant, in strato aliquo humi depresso ad duas tresve horas decumbere, oblatis subinde odoramentis et aqua frigida ori colluendo. Mentem lepida aliqua fabula exhilarabant, artus fricabant, vinculoque aliquantum constringebant, et quietem imperabant eo consilio, ne citius, quam par esset, medicamentum evomeretur.

§. 121. Post duas, tresve horas in lecto pensili aut sublimi collocatos moveri et sic vomere permittebant.

§. 122. Primum aegroti, quibus vomitio recte procedere videbatur, calorem in gula et oesophago sentiebant, dein saliva in os affatim confluebat, qua sputu reiecta saepius, interposito

a) Etenim nimis *citum* (ante primas duas horas) vomitum inefficacem, ut plurimum, ad morbum tollendum iudicabant, ita ut nimis *serum* (post quatuor aut quinque horas incipientem) vires prosternere et symptomata terribilia adferre observaverant.

temporis spatio partem cibi, antea ingesti, et partem medicamenti cum pituita evomebant, idemque post aliquod tempus faciebant, quumque medicamentum et cibum reiectaverant, pituitam cum exigua bilis portione evomebant, tum cum multa bile pituitam et denique bilem puram. Interea leniter singultiunt, facie prae-rubra, venis inflatis, pulsu parvo et celeri.

§. 123. Ubi itaque vomitio recte processit, vultus probum colorem recuperabit, pulsus maior fiet, singultus cessabit. — Iam longioribus intervallis et paullatim voment. *b)* Saepe etiam alvus deiicitur, quamquam evacuatio caeteroquin tolerabilis contingit. *c)*

§. 124. Si hos inter evacuationem singultus aliquanto nimis vexabat, melicratum, *d)* in quo ruta incocta esset, sorbendum dabant, postremo paullulum aquae tepidae, quae iuebant evomi, *e)* corpus oleo inungebant et, interiecto duarum horarum intervallo, balneo lavabant et cibum stomacho idoneum adferebant. *f)*

b) *Antyllus* apud *Oribasium* Collect. lib. VIII. Cap. 6. p. 277 — 278 — *Aetius*, l. c. Cap. 133.

c) *Aetius*, l. c.

d) Aquam mulsam, sive mel aqua dilutum.

e) Digito nempe in fauces immisso.

f) *Antyllus*, l. c.

Remedia minus iuste procedentis vomitionis. a)

§. 125. Ad impedimenta rectae vomitionis removenda in promptu habebant: lectulum sublimem et pensilem et lectum cum strato molli, ^{b)} porro spongiās, poscam, ^{c)} et diverso modo adparata melicrata, quorum unum hyssopum incoctum habebat, aliud origanum, aliud rutam, aliud thymum, denique olea, veratri albi infusum dilutum, cucurbitulas (coecas), cuneolos, pennam, digitalia, clysteres, fomenta, vinum, etc.

§. 126. *Quod si igitur iusto citius ad vomitum raperentur aegroti*, metusque esset, ne medicamentum rejicerent prius quam ullum ab eo fructum tulerint; tum aquam frigidam dabant, ad os perpetuo colluendum, vel, si hac vomitus praecox non sedaretur, acetum dilutum; vinculo artus constringebant, fricabant, et sale culinari quaedam condita aegrotis subinde porrigebant in ore continenda, imperabantque ut silerent, nec ullo modo moverentur, sed erecto corpore sederent.

§. 127. Verum si hac ratione nausea vomitu-

a) Maxime ex *Antylli* praeceptis apud *Oribasium*, l. c.

b) *Aetius*, lib. III. Cap. 132.

c) Acetum aqua dilutum.

riens non deleretur, cucurbitulas (coecas) probe calefactas dorso et scrobiculo cordis adplicabant et parum aquae ferventis per intervalla sorbendum propinabant; si autem ne id quidem vomitorium motum sedaret, parum succi aut decocti absinthii porrigebant. Neminem observabant tantopere ad vomitum proclivem, tamque aversi stomachi, qui non per duo vel tria ex his remedia levaretur.

§. 128. Contra si vomitus iusto diutius cunctaretur, nec debito tempore evacuari inciperent aegroti, alii aquam mulsam calidam, cui ruta incocta erat, sorbendam dabant vel oleum aquae immistum ^{d)} (Hydrelaeum), alii in sublimi lecto ita collocabant aegrotos, ut deorsum vergerent et praecipiebant, ut digito in os immisso uvulam et tonsillas irritarent; ita enim potissimum vomitus excitabatur. Praeterea ut dorsum et tibias, per vices, modo pronarent et flecterent quam maxime, modo extenderent et pugnos in abdomen impingerent, imperabant.

§. 129. Quando autem ne tunc quidem evacuabantur, eos in lecto pensili collocabant, agitabantque ^{e)} et adhortabantur iubebantve, ut vome-

^{d)} *Aetius*, l. c. Cap. 133. ubi *Cornarius* verba *χρονιζούσης καθάρσεως* male per: *perseverante vomitu*, interpretatus est, loco: *cunctante vomitu*.

^{e)} A somno et requie iam *Hippocrates* arcebat,

re adniterentur digitis, oleo nauseoso inunctis, vel scammonii solutione.

§. 150. Atque si ne ita quidem; pennae ex anseris cauda octo vel decem oleo nauseoso (oleo irino vel cyprino *f*)) intinctae aut digitalia corio molli consuta, duodecim digitos transversos longa, quae lana in anteriori parte farta erant, unguento quodam illita in fauces inmittebantur, *g*) ut cum nausea et vomituritione vomitio cieretur.

Medela symptomatum iniquorum et gravium inter veratri effectum.

§. 151. Qui periclitantur, ne suffocentur, ii veratro epoto modicum salivae exspuunt, et, quamquam vehemens irritatio ad vomitum nascitur, nihil tamen excernunt, immo facies intumescit, oculi exseruntur, partes ad respirationem pertinentes constringuntur, cum summa spirandi difficultate; nonnulli linguam exserunt et copioso su-

qui veratrum biberant, immo (agitando) moveri iussit Sect. IV. Aph. 14.: ἐπὴν πῖη τις ἐλλέβορον, πρὸς μὲν τὰς κινήσεις τῶν σωμάτων μᾶλλον ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς ὕπνους καὶ μὴ κινήσεις, ἤσσον· δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ναυτιλίη, ὅτι κίνησις τὰ σώματα ταράσσει — (et Aph. 15.) ἐπὴν βούλη μᾶλλον ἄγειν τὸν ἐλλέβορον, κίνει τὸ σῶμα.

f) Oleum suaveolens maxime ob incocta germina Cypri (arboris aegyptiae) odorata.

g) *Antyllus*, l. c. pag. 278 — 280.

dore madescunt; aliis maxilla occluditur dentibus collisis, iisque mens tentatur. *a*).

§. 132. Strangulationem eiusmodi, accidere difficulter vomentibus solitam, sedabant continua melicrati sorbitione, in quo praecipue ruta incocta esset, aut aliquid eorum, quae iam proposita sunt ad stomachi irritationem.

§. 133. Si vero hoc malum vehementer urgebat, diluti helleborini medicamenti *b*) cyathos *c*) tres aut quatuor propinabant, quod, quippe eiusdem qualitatis cum veratro iam sumto, etiam optime vomitus sit procreaturum. Caetera, quae vomitoria dicuntur, reprobabant, quum diversae qualitatis sint et stomachum tantummodo irritent, veratrum vero initio sumtum non commoveant. *d*)

§. 134. Si periculum, quod ex suffocatione immineret, nullo ex his remedio sublevaretur, acerrimo clystere alvum sollicitabant, quum is intermissionem huius symptomatis praebeat et tempus suppeditet, quo alia remedia procurare possimus. Iam dabant galbani obolos tres (56

a) Herodotus, apud Oribas. l. c. pag. 283.

b) Infusi veratri albi, vel etiam decocti.

c) Cyathus drachmas duodecim (= $14\frac{2}{5}$ drachmas nostras) continebat, v. *Massarium* l. c. p. 43.

d) Ingeniosa sane sententia et agendi ratio naturaeque rei consentanea.

grana) deglutiendos vel urinae vesustissimae cyathos tres sorbendos; his namque suffocationem levare. *e)*

§. 135. At, si neque illud suffocationem sedaret, sternutatorium forte naribus admovebant, assidue hominem in lecto pensili agitantes et pennarum immissione pharyngem irritantes. *f)*

§. 136. *Si vocis et sensus expertes fierent*, cuneolis aegroti dentes diducebant ab utraque parte, et pennas in fauces aut digitalia immittebant, ut vomitum excitarent, malumque solverent. Sternutationem, praesertim veratri ipsius pulvere (vel etiam euphorbii pulvere) excitabant; non raro enim sternutantes pituitae glebam simul eiecisse referunt, quae diutius stomacho inhaerens et suffocationis et amissae vocis causam attulisset.

§. 137: Quod si ne illud quidem iuvasset, in panno linteo a robustis iuvenibus sublime extenso aegrotum sic adfectum modo in altum tolli, modo in latus devolvi iubebant, quem, si his commotionibus et conquassationibus a sensus privatione non sublevaretur, nullo praeterea remedio *g)* sensum recuperaturum esse opinabantur. *h)*

e) *Antyllus*, l. c.

f) *Aetius* lib. III. Cap. 132.

g) Si coffeae infusum saturatum excipias.

h) *Antyllus*, l. c. p. 281.

§. 138. *Singultum*, qui vero omnes veratro epoto corripit, si leniter et intervallis maioribus interpositis recurreret, sinebant; rati, ad stomachum proritandum non esse inutilem. Sin vero enormis fieret osque vibraret et quateret, inprimis melicratum, cui ruta erat incocta, porrigebant calidius sorbendum in singulis singultus ictibus.

§. 139. Si hoc nihil proficeretur, sternutatorio utebantur, et, si etiam tunc molestia perseveraret, cucurbitulas (coecas) per totam spinae longitudinem adplicabant, artus vinculo constringebant eosque iam vel fomentis appositis, vel in calidam aquam immittendo calefaciebant. Pavores adeo et contumelias adhibebant vel praecipiebant, ut respirationem diu cohiberent, aut longo tempore spiritum intus traherent lentissimeque emitterent. ⁱ⁾)

§. 140, Quae aequae saepe invadunt ac singultus, *contractiones* musculorum et *crampum* in suris maxime, in femoribus, in brachiis et masticatoriis musculis, item in extremis pedibus et manibus, si vehementes erant, unguendo copiose, calefaciendo, fricando, fovendoque partes adfectas, atque manibus maxime musculos comprimendo sedare studebant et castoreo epoto.

i) *Antyllus*, l. c. pag. 281. 282.

§. 141. Praeterea si vomitio abunde successerit, ut in plerisque eorum, qui crampo laborent, usu veniat, balneo pluries iterato, hoc malum abolere consueverant. *k*)

§. 142. *Nimiam evacuationem* sistebant calidissimum potum propinando, artus ligando et vehementi frictione ut et cucurbitulis (coecis) tum hypochondriis, tum vero dorso admotis et vi etiam avulsis. Optime etiam vomitum cohiberi affirmant absinthii potione. At si vomitus perseverabat, etiam soporiferis utebantur; somnum enim vim quoque excretionis sistendae habere. *l*)

§. 143. *Casui virium* alimentis et vino succurrebant et hominem, si valde fuerit evacuatus, refocillabant panem porrigendo madefactum veteri vino diluto vel omphacomelite. *m*)

Epicrisis.

§. 144. Haec fere erat apud Veteres ratio helleborismi instituendi, quem specie magis quam

k) *Antyllus*, l. c. pag. 282, 283.

l) *Antyllus* l. c. et *Aetius*, l. c. Cap. 134. — Ita et *Hippocrates* (Sect. IV. Aph. 15.) tam vacationem a motu, quam somnum praecipit, si evacuatio helleborina erat sistenda: ἐπήν δὲ παῦσαι (βούλη, τὸν ἐλλέβορον,) ὕπνον ποιεῖ, καὶ μὴ κίνει.

m) Mel cum uvarum immaturarum succo mistum *Omphacomeli* appellabatur.

re vera periculosum habendum esse plurimi priscorum medicorum testantur. Praeter eam enim sententiam, ^{a)} quam superius ^{b)} ex *Aretaei*, summi medici, auctoritate attuli, *Rufus* ^{c)} etiam: „Helleborus,“ inquit, „gravissimus videtur esse „ad bibendum, quocirca plerique medici et aegrotantes hoc medicamentum refugiunt; verum si „quis totam artem atque apparatus helleborismi „callens, veratrum propinet, is neque facilius „quidquam esse veratro, et ipsum perspicue evacuationem moliri et nihil penitus mali committere intelliget.“ Cui conspirat *Plinii* effatum, dum de suo tempore dicit: „Quondam terribile „(veratrum,) postea tam promiscue, ut plerique „studiorum gratia, ad videnda acrius, quae commentabantur, saepius sumtitaverint“ ^{d)}

§. 145. Non meum tamen est, herculeas illas curationes, quibus Veteres sub nomine helleborismi tot tantosque morbos per magnas veratri albi doses profligare studebant ac saepe miraculi instar debebant, et nostris commendare hominibus, quum ignorem, an cum nostris moribus nostraque medi-

a) Ἰγνίας τοὺς κάμνοντας ποίει καὶ ἐπ' ὀλίγη καθάρασι, καὶ ἐπὶ σμικρῇ ἐντάσει. Chron. Curat. II. Cap. 10.

b) Ad §. 71.

c) Apud *Oribasium*, l. c. p. 263.

d) *Histor. natur. lib. XXV. Sect. 21.*

candi ratione conciliari possint. Mos enim quantum valeat, quamque late pateat in ipsa arte mendendi (quae tamen libera esse natura sua debebat) neminem fugit, nec me. Qui si non imperiose per medicam artem regeret, veratri sane medicamentum cum temperationibus quibusdam hodieque in usum praeclarum verti posset in malis pessimis et maxime inveteratis mortalium delendis.

§. 146. Constat certe, multo lenioribus, immo minimis veratri dosibus eosdem morbos posse eradicari, modo medicamentum morbo exacte conveniat, nec Veteres alios helleborismo morbos potuisse curare, nisi quibus veratrum in universum et in quavis dosi (nisi nimia fuerit) erat aptum.

§. 147. Quod quidem etiam patet ex effato Veterum: e) „Non vomitum esse, quo veratrum al-
„bum in morbis chronicis juvet, nam multos, ve-
„ratro epoto et digesto, minime esse purgatos, utili-
„tatem vero non minorem ex eo percepisse, quam
„qui per hoc medicamentum fuerint evacuati.“

§. 148. Dolendum itaque, omnes illos morbos chronicos, quibus hocce medicamen natura sua

e) Πολλοὶ λαβόντες τὸν ἐλλέβορον καὶ πέψαντες αὐ-
τὸν ἐκαθαρώθησαν μὲν οὐδὲν ὅλως, ὠφελήθησαν δὲ οὐ-
δὲν ἧττον τῶν καθαρθέντων — ex *Antyllo* et *Posi-*
donis, *Aetius*, lib. III. Cap. 123.

aptissimum et vere unicum *f*) est remedium, a nostris non posse curari, cum veratrum adhibere fugiant, quod tamen ad doses tam parvas minui potest, quae, dum morbo, vel maxime diuturno, pares maneant, nullum omnino damnum memoratu dignum, organismo humani corporis inferre queant.

DE HELLEBORO NIGRO,

§. 149. qui *niger* ob externum radicem nigrorem dicebatur, quae in (helleboro albo) veratro exalbidae sunt, quaedam restant adjicienda, tam ob nominis adfinitatem, quam quia Anticyreni medici, qui pro caeteris helleborismo dabant operam, etiam helleborum nigrum in subsidium curae morborum chronicorum adhibere solebant.

§. 150. Helleborus niger *Hippocratis* tempore vix ac ne vix quidem erat inventus vel certe nondum hoc nomine insignitus; neque enim in libris ipsius genuinis, neque in antecessorum vel avi eius scriptis (coacis praenotionibus, et libro de

f) Quilibet enim morbus ut est diversus ab omnibus aliis, ita singulari suae naturae appropriatam medicinam et privam postulat ex copia illa diversissimorum medicamentorum sedulo eligendam, qua unice possit cito, tuto et cum constantia curari, quum caetera pharmaca morbo, qui adest, minus consentanea partim inutilia, partim melidae contraria, immo perniciose reperiantur.

fracturis et de articulis) huius plantae huiusque nominis usquam fit mentio.

§. 151. Unicus enim locus, qui hoc nomen habet (de victu acut. Tom. XI. p. 44.) quique a nemine dubius hucusque habebatur, quin ab *Hippocrate* ipso profectus sit, vere non est genuinus ^{a)}

a) Librum, qui, tamquam Hippocraticus, sub nomine *de victus ratione in morbis acutis* circumfertur, a tribus vel quatuor auctoribus conscriptum esse, plus quam vero simile est. Primigenius enim *Hippocratus* ipsius et erat et dicebatur, *liber de Ptisana* (v. *Athenaei* Dipnosoph. lib. II. p. 57. ita et *Cael. Aurelianus* et *Plinius*) et „nihil continebat nisi *ptisanae* usum.“ (v. *Plin.* hist. nat. lib. XVIII, Sect. 15. et lib. XXII, Sect. 66.) qui quidem libellus incipere a verbis: *δοκέει (δε) μοι άξια γραφής είναι* (l. c. p. 7.) — atque usque ad verba: *άκριβώς θεωρών* pertinere videtur, nec ultra. Quod enim proxime sequitur, inde a verbis: *όδυνη δέ πλευρού* (l. c. p. 36 — 116.) absque dubio additamentum est (quo sermo de ptisana protinus abrumpitur) auctoris, ut videtur, ejusdem, qui prologum usque ad initium libelli de ptisana fabre fecerat. Plura quidem egregia continet hocce additamentum de diaeta in acutis morbis, sed seriore aetate olentia; etenim hic (l. c. pag. 42.) jam scrupulose seligitur „*interna* vena cubiti flexurae in pleuritide secanda,“ et in loco, in textu commemorato, pag 44. (qui maximè nostram ad se vertit attentionem) non helleborus modo niger et peplium ad purgationes commendatur, et inter effectum utriusque subtiliter distinguitur, sed etiam plura semina aromatica boni odoris causa adduntur formulae purgatorii medicaminis, quae luxus artificia seriorum modo temporum dici merentur, ut medicinae historia docet. Praeterea hoc loco (p. 44. ut et p. 3.) multa alia cathartica (*άλλα πολλά τών ύπηλάτων*) memorantur, quod ante Ptolemaeorum regum tempora fieri nequaquam poterat, quippe tum demum commercio eum vicinis et dissitis nationibus ampliato, pharmacorum

§. 152. Paulo itaque post *Hippocratem* vel repertam vel nomine insignitam ^{b)} esse hanc novam plantam (helleborum nigrum,) purgationi inservientem, necesse est. Nam et in scriptis pseudohippocraticis medicorum, qui propius ipsi succedebant, nominatur, et a *Theophrasto* describitur, voce „μέλας“ adiecta, ut distingueretur a primitivo illo helleboro (veratro albo,) qui tam multa secula ad novae istius plantae usque inventionem vere unicum medicamentum evacuatorium,

numerum multiplicatum novimus, regibus ipsis tunc temporis (inde ab anno 300 ante aeram nostram) medicinae studio deditis. *Peplion* certe, cujus hoc loco fit mentio, si recte video, *Theophrasto*, centum post *Hippocratem* annis, nondum erat notum, ideoque additamentum hocce libelli de ptisana spurium, quod una cum helleboro nigro *Peplium* nominat, nondum scriptum esse poterat; id quod similitudine huius additamenti cum pseudohippocratico libro primo *de mulierum morbis* confirmatur, cujus auctor (forsan idem) eadem sententia, iisdemque verbis dicit: πέπλιον φυσῶν εἶναι καταζήκητικόν. — Denique obtrectatio medicorum aliorum et vituperatio, quod nimium paucis usi sint medicamentis, sectae porro studium acre, ratiocinationes de natura rerum abstrusae, dogmata recentiora de dispartitione morborum artificiosa eorumque nominibus, aut venae cuiusdam singularis in certo morbo secandae scrupulosus delectus — quae jactitat auctor anonymus dicti prologi et additamenti ad libellum de ptisana, ea nusquam in genuinis *Hippocratis* scriptis invenientur.

b) Forsitan ab *Hippocrate* ipso jam usurpari coepta est haec planta (ut in fine libri de capitis vulneribus, T. XII, p. 128. factum videtur: τούτου χρητὴν τὴν κάτω κοιλίην ὑποκαθῆραι φαρμάκῳ, ὃ, τι χολὴν ἄγει,) sed nomine nondum praedita erat.

ideoque, ut consentaneum erat, simplici tantum nomine praeditum exstiterat. c)

§. 155. Sed dispiciendum iam, an Veterum helleborus niger idem ac noster sit. Quod quidem iudicium non levi laborat difficultate, si Dioscorideo Sarraceni textui, d) qui vulgaris est, inhaeremus; sin vero codicum lectiones et criticas aliquas adferamus opes, e textu sic restituto nostrum esse apparebit; tum ita se habebit: ἔχει δὲ τὰ φύλλα χλωρὰ, πλατάνῳ προσεμφορῆ, ἐλάττονα δὲ e) —, καὶ πολυσχιδέστερα, καὶ μελάντερα, καὶ ὑποτραχέα· καυλὸς βραχὺς f), ἄνθη δὲ λευκὰ, ἐμπόρφυρα, τῷ δὲ σχήματι ῥοδοειδῆ, g)

c) Vide superius §. 10 — 16.

d) Mater. med. lib. IV. Cap. 151.

e) Verba: πρὸς τὰ τοῦ σφονδυλίου, quae hic in textu vulgari leguntur, abesse possunt; desunt etiam in quibusdam codicibus.

f) Textus Sarraceni habet: τραχὺς; sed cum *Serapione* (de simpl.) βραχὺς legendum, quum caulis hellebori, si omnino ullus, brevissimus sit, nec asper.

g) Verbum ῥοδοειδῆ, quod in manuscriptis quibusdam invenitur, loco: βοτρυνώδη restitui, quod Sarraceni textus habet (nullo sensu). Vocem autem ῥοδοειδῆ sic restituenti mihi etiam versio hujus loci arabica *Avicennae* (Lib. II. de medicamentis simpl. Art. Charbak. Aswad:) يشبه ذى هيند الورد, i. e. „similis in sua forma rosae“ — egregie adstipulatur. Verbum contra βοτρυνώδη primis temporibus non adfuisse ex eo elucet, quod in quodam libro scripto plane deest, ut Sarraceni marginalia testantur; ipsum tamen jam antiquioribus temporibus in textum irrepsisse (forsan ex glossa in margine, quae vocabulum ῥοδοειδῆ, injuria temporis fere

καὶ ἐν αὐτῷ καρπὸς κνήκω ὅμοιος — ῥίζαι δ' ὑπερὶ λεπταί, μέλαναι, οἷονεὶ ἀπὸ τινος κεφαλίου προμυώδους ἠρτημέναι, ὧν καὶ ἡ χρῆσις — i. e. „folia ei sunt viridia, platano similia, „sed minora, pluries divisa, nigriora autem et sub- „aspera, caulis brevis, flores candidi, purpuras- „centes, rosacei, semen intus carthami semini si- „mile; — radices subsunt exiles, nigrae, velut e „capitulo quodam cepaceo dependentes, quarum „etiam usus est.“

§. 154. Textu itaque sic restituto, descriptio plantae Dioscoridea nostro helleboro nigro nequaquam repugnare videtur. Nam et nostri hellebori flores rosacea habent petala alba, quorum externae superficiei aliquid rubicundi coloris, nubecularum instar hinc inde adpersum est, quaeque inter deflorescentiam purpurascunt. Quin *Bellonius* helleborum nigrum rubicundiore flore in Olympo monte a se repertum testatur. ^{h)}

§. 155. *Theophrastus* vero, Ereso oriun-

deletum resarciendo destinata erat) ex eodem *Avicenna* suspicari licet, qui vocis hujus spuriae βοτρῳάδῃ (quae nullius est sensus, si ad flores referas) statim subjungit versionem „et in botry fructus,“ duce Dioscorideo quodam exemplari, quo utebatur, quod sine dubio praeter genuinum ῥοδοειδῆ, etiam insanum illud substitutum βοτρῳάδῃ ex margine in textum receperat.

^{h)} V. *Petri Bellonii* Observat. sing. et memorab. rerum in Graecia, Asia, etc. per *Clusium*, Antverp. 1589. 8.

dus, melius adeo hanc plantam delineat ⁱ⁾) (secundum *Scaligeri* et meam ^{k)}) recensionem) his verbis: τοῦ μελάνου μὲν καυλὸν — βραχὺν σφόδρα, φύλλον δὲ πλατύσχιστον, μῆκος ἔχον εὐμηκες, εὐθύς δὲ ἐκ τῆς ῥίζης ἠρτημένον τε καὶ ἐπιγειόφυλλον: πολλὰ ῥίζον δ' εὖ μάλα ταῖς λεπταῖς καὶ χρησίμοις, id est: „caulem esse — „valde brevem, folium autem latis lobis fissum, satis magnum, ex ipsa radice pendens et humi sparsum, radices vero multas, exiles, usui inservientes.“ — *Scaliger* quidem loco: πλατύσχιστον, legere vult: πλατανόσχιστον, fortasse *Plinium* ^{l)}) secutus; sed sine causa, quum per analogiam graecorum compositorum: πλατύκαρπος, πλατύκαρφος, πλατύφυλλος ect. recte stet, foliaque hellebori nigri vere talia sint.

§. 156. Denique plantam Veterum indubitate nostram esse, non minus eo evincitur, quod *Avicenna* helleborum *Dioscoridis* nigrum sub nomine: خربق لسون describit, quo quidem eodem nomine *Horskål* helleborum nigrum hodieque in orientalibus regionibus appellari testatur *Autopta*. ^{m)})

§. 157. „In asperis, editioribus, sitientibus, que locis nascitur,“ inquit *Dioscorides*,

i) Hist. plant. lib. X. Cap. 11.

k) Vide supra, ubi textum Theophrasteum, quoad veratrum album, recensui. v. §. 24—27.

l) „Platano similia“ dicit *Plinius*, Hist. nat. lib. XXV. Sect. 21.

m) V. Mat. med. Kahirina in Append. ad Descript. animalium in itinere orientali, p. 152.

„quique in talibus regionibus crescit, optimus
 „habetur; talis Anticyrae ⁿ⁾ provenit helleborus
 „niger, isque optimus.“ Praeterea eum laudat,
 qui in Helicone, Parnasso et in Actolia nasce-
 batur; sed Heliconium praefert. Eundem et
Theophrastus reliquis praefert; in Boeotia
 insuper et in Euboea multisque aliis regionibus
 crescere innuit. *Rufus* ^{o)} etiam eum probat, qui
 in Lycestide et supra Ascaniam paludem proveniebat.

§. 158. Eligitur, secundum *Dioscoridem*,
 radix, quae turgidulas et carnosas fibras habeat,
 cum tenui medulla, et acris ferventisque sit saporis.

§. 159. Bilem flavam et atram, nec non pi-
 tuitam per alvum purgare sine ulla difficultate ^{p)}
 credebant Veteres, itaque etiam in febribus in-
 termittentibus esse adhibendum. ^{q)} In dolore ca-
 pitis diuturno et hemicranico propinabant, fu-
 rentibus, ^{r)} melancholicis, ^{s)} iis qui citra febrem

ⁿ⁾ Talis etiam circa Anticyram phocensem loci natura
 a *Pausania* (Graeciae descr. Hanoviae 1613. p. 682.)
 describitur: τὰ δὲ ὄρη τὰ ὑπὲρ Ἀντίκυραν πετρώδη τε
 ἄγαν ἐστὶ, καὶ ἐν αὐτοῖς φύεται μάλιστα ὁ ἐλλέβορος.
 ὁ μὲν οὖν μέγας ἐστὶ γαστρὶ καθάρσιον ect. In hujus
 modi regionibus, quae *Dioscorides* cum *Pausania* descri-
 bit, etiam apud nos crescit.

^{o)} Apud *Oribasium*, l. c. p. 249.

^{p)} *Aetius* lib. III. Cap. 27. — *Freindius* (histoire
 de la medicine II. p. 167.) errat, dum *Iohannem Ac-
 tuarium* primum fuisse dicit, qui helleborum (*nigrum*;
 nam hunc *Actuarius* intelligit loco allato) sine diffi-
 cultate operari affirmet; nullus enim Veterum medicorum
 (si futilem arabicum auctorem *Avenzoarum* excipias)
 periculosum eum judicavit.

^{q)} *Aetius*, l. c.

^{r)} *Rufus*, l. c. p. 251. — *Aetius* l. c.

^{s)} *Dioscorides* lib. IV. Cap. 151. — *Celsus*, lib. II.

hydropelaborabant, ^{t)} epilepticis, ^{u)} paralyticis, ^{v)} in podagricis veteribus, ^{w)} in articulariis morbis, ^{x)} in hepatis inflammatione, ^{y)} in ictero diuturno, ^{z)} in morbis longis asperae arteriae. ^{a)} In lethargi initiis helleborum nigrum ex oxymelite *Arctaeus* ^{b)} dabat, ut mediocriter purgaret.

§. 160. Si valide purgare volebant, drachmam (= 72 Grana nostra) radicis, si lenius, tres obolos ^{c)} (= 56 Grana nostra), vel quatuor obolos (= 48 Grana) propinabant vel in melicrato, vel in decocto cum lente, vel in iusculis. Admiscebant scammonium vel salem. ^{d)} — Alii drachmas duas siccae radicis in pulvere per se dabant in vino dulci, vel oxymelite vel lentis decocto, vel ptisanā ^{e)}, vel iure gallinaceo, si mitius purgare vel-
lent; sin vero fortius, unam drachmam radicis cum obolis tribus scammonii mistam. ^{f)}

§. 161. Externe in oculorum caligine, ^{g)} in auditu difficili per duos aut tres dies auribus indi-

Cap. 12. „Veratrum nigrum aut atra bile vexatis, aut cum tristitia insanientibus, aut iis, quorum nervi parte aliqua resoluti sunt.“

^{t)} *Plinius*, l. c. lib. XXV. Sect. 22. — *Actuarius*, Method. med. lib. V. Cap. 8.

^{u)} *Dioscor.* l. c.

^{v)} *Diosc.* l. c. — *Plinius*, l. c.

^{w)} *Plinius*, l. c.

^{x)} *Dioscor.* l. c. — *Plinius*, l. c.

^{y)} *Corn. Celsus*, l. c. lib. IV. Cap. 8.

^{z)} *Aetius*, l. c.

^{a)} *Paullus Aegineta*, lib. VII. Cap. 4.

^{b)} *Curat. Acut.* lib. I. Cap. 2.

^{c)} *Dioscor.* l. c.

^{d)} *Plinius*. l. c.

^{e)} Decocto hordei decorticati.

^{f)} *Rufus* l. c. p. 251.

^{g)} *Plinius*, l. c.

tam, ^{h)} porro strumis impositam, ⁱ⁾ scabiosis partibus cum unguento illitam, ^{k)} vitiligini, impetigini et leprae cum aceto adplicatam, ^{l)} in dentium dolore cum aceto decoctam ad os colluendum ^{m)}, hydropicorum abdomini cum farina et vino impositam, ⁿ⁾ denique ad callum fistularum per biduum aut triduum inditam usurpabant. ^{o)}

§. 162. Semen, quod vehementius purgat radice (itidem sub *sesamoidis* nomine *p*)) dosi minori, quam drachmarum binarum, propinabant in melicrato, ad eundem usum. ^{q)}

§. 163. Helleborum nigrum, qui et ipse apud priscos medicos multis chronicis medebatur morbis, nostri in usum adhibere aeque dedidicerunt (vel plantas alienas ipsi substituerunt,) quamvis constet, illum summam et maxime venerandam esse medicinam, si modo morbus seligatur exquisite, quibus aptus sit et conveniens.

h) Dioscorides, l. c.

i) Plinius, l. c.

k) Dioscor. l. c.

l) Dioscor. l. c.

m) Dioscor. l. c. — Plinius, l. c. — Galenus, de simpl. med. fac. lib. VI.

n) Dioscor. l. c.

o) Diosc. l. c. — Galenus, l. c.

p) Vide supra notam ad §. 116.

q) Rufus l. c. p. 251.

CORRIGENDA: Pag. 4. lin. 4. loco Archivos, lege: Argivos — l. 5. loco chacorum, lege: georum — lin. 17. Abiadh deleatur — P. 5. lin. 15. etiam alterum deleatur — lin. 25. loco Archivis, lege: Argivis — lin. 24. l. archaeas, lege: Argeas. — P. 6. lin. 13. l. Olympiadem — P. 8. lin. 3. l. opponat, lege: aponat — P. 10. lin. 10. pascantur, adde: et purgentur — P. 11. lin. 23. l. duo secula, lege: duobus seculis — P. 18. lin. 16. l. coevos, lege: coevos — P. 21. lin. 8. post fontem adde) — P. 39. lin. 3. l. medicamentum, lege: medicamentum — P. 41. lin. 16. l. substilitates, lege: subtilitates — P. 42. lin. 6. loco: ponatur, — P. 53. lin. 10. l. censebant, lege: censent — P. 54. lin. 7. l. dicabant, lege: dicant — P. 55. lin. 8. l. voro, lege: vero — lin. 9. l. hebedomadas, lege: hebdomadas — P. 57. lin. 16. l. Fusius, lege: fusius — P. 60. lin. 12. l. Massarias, lege: Massurius — P. 61. lin. 25. l. attica, lege: atticum — P. 73. lin. 1. l. vcastissimae, lege: vetustissimae.

